

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Kateřina NOVÁKOVÁ

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

Změny v bankovní soustavě ČR po roce 1993

Kateřina Nováková

Bakalářská práce
2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina NOVÁKOVÁ**

Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa - Krizový management**

Název tématu: **Změny v bankovní soustavě ČR po roce 1993**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod

1. Vývoj bankovní soustavy na území ČR od roku 1918 do roku 1993
2. Úpravy z hlediska zákona č. 21/1992 Sb. o bankách
3. Současná struktura bank v ČR
4. Bilance zisku a ztrát bank v ČR

Závěr

Literatura

Přílohy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

POLIDAR, Vojtěch, Management bank a bankovních obchodů, Praha: Ekopress, 1999

Rada ČNB, Bankovní sektor v období ekonomické transformace, Praha: ČNB, 1996

REVENDA, Zbyněk a kol., Peněžní ekonomie a bankovníctví, Praha: Management Press, 2002

REVENDA, Zbyněk, Centrální bankovníctví, Praha: Management Press, 1999

VENCOVSKÝ, František, Dějiny bankovníctví v českých zemích, Praha: Bankovní institut 1999

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Jan Šolta, CSc.
Ústav ekonomie

Datum zadání bakalářské práce: 9. prosince 2008

Termín odevzdání bakalářské práce: 1. května 2009

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volebníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 24. února 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 24. 08. 2009

Kateřina Nováková

ANOTACE

Práce popisuje vývoj bankovního systému ČR z institucionálního hlediska. První kapitola je věnována historii bankovníctví v letech 1918- 1989. Druhá kapitola popisuje organizaci bankovního systému z hlediska zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Třetí kapitola je věnována bankám z hlediska jejich struktury (vlastníci, velikost). Poslední čtvrtá kapitola popisuje bilanci a výkaz zisků a ztrát obchodních bank.

KLÍČOVÁ SLOVA

banka, bankovníctví, bankovní zákon, bankovní licence, organizace, struktura, bankovní dohled

TITLE

Changes in the banking system of the Czech Republic after 1993

ANNOTATION

The work describes the development of the banking system from an institutional point of view. The first chapter is devoted to the history of banking in the years 1918 - 1989. The second chapter describes the organization of the banking system in terms of Act No. 21/1992 Coll. On banks. The third chapter is devoted to the banks in terms of their structure (the owners, size). The fourth and last chapter describes the balance and profit and loss account of commercial banks.

KEYWORDS

bank, banking, banking law, banking license, organization, structure, banking supervision

Seznam tabulek a grafů

Tab. č. 1	Obecné vymezení základních druhů bank.....	14
Tab. č. 2	Počet bank podle vlastnictví.....	32
Tab. č. 3	Rozdělení bank do skupin k 31. 12. 2008.....	34
Tab. č. 4	Úhrn aktiv a pasiv vybraných bank rok 2008.....	37
Tab. č. 5	Vybrané banky v číslech rok 2008.....	38
Tab. č. 6	Bilance obchodní banky.....	39
Tab. č. 7	Vývoj aktiv obchodních bank.....	40
Tab. č. 8	Vývoj pasiv obchodních bank.....	42
Tab. č. 9	Vývoj nákladů a výnosů.....	43
Graf č. 1	Vývoj aktiv obchodních bank.....	41
Graf č. 2	Vývoj pasiv obchodních bank.....	43
Graf č. 3	Vývoj čistého zisku obchodních bank.....	45

ÚVOD	7
1 VÝVOJ BANKOVNÍ SOUSTAVY NA ÚZEMÍ ČR OD ROKU 1918 DO ROKU 1993	9
1.1 BANKOVNICTVÍ SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA	9
1.2 LÉTA NĚMECKÉ OKUPACE.....	10
1.3 BANKOVNICTVÍ PO 2. SV. VÁLCE.....	11
1.4 BANKOVNICTVÍ PO REVOLUCI.....	13
2 ÚPRAVY Z HLEDISKA BANKOVNÍHO ZÁKONA Č. 21/1992 SB.....	16
2.1 ČÁST I. – V. BANKOVNÍHO ZÁKONA – PROVOZNÍ ČINNOST	16
2.1.1 ČÁST I. – ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ (§ 1-3).....	16
2.1.2 ČÁST II. – LICENCE (§ 4-7A).....	17
2.1.3 ČÁST III. - ORGANIZACE BANKY (§ 8-10).....	19
2.1.4 ČÁST IV. – PROVOZNÍ POŽADAVKY (§ 11-20C)	20
2.1.5 ČÁST V. – ÚČETNICTVÍ A OBCHODNÍ DOKUMENTACE (§ 21-24)	22
2.2 ČÁST VI. – XI. BANKOVNÍHO ZÁKONA – REGULACE A DOHLED	23
2.2.1 ČÁST VI. A VIII. – BANKOVNÍ DOHLED A POVINNOST MLČENLIVOSTI, BANKOVNÍ DOHLED NA KONSOLIDOVANÉM ZÁKLADĚ (§ 25 – 25B A 26C – 26J).....	23
2.2.2 ČÁST VII. – OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ A POKUTY	26
2.2.3 ČÁST IX. – NUCENÁ SPRÁVA (§ 27 – 33).....	27
2.2.4 ČÁST X. – ODNĚTÍ LICENCE (§ 34 – 35).....	29
2.2.5 ČÁST XI. – LIKVIDACE BANKY (§ 36).....	29
2.3 ČÁST XII. – XIV. BANKOVNÍHO ZÁKONA – OSTATNÍ UJEDNÁNÍ	30
2.3.1 ČÁST XII. – SPOLEČNÁ USTANOVENÍ (§37 – 41).....	30
2.3.2 ČÁST XIII. – POJIŠTĚNÍ POHLEDÁVEK Z VKLADŮ (§41A – 41M).....	30
2.3.3 ČÁST XIV. – USTANOVENÍ PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ (§42 – 47).....	31
3 SOUČASNÁ STRUKTURA BANK V ČR.....	32
3.1 ÚDAJE O STRUKTUŘE A VELIKOSTI VYBRANÝCH BANK	35
4 BILANCE A VÝKAZ ZISKŮ A ZTRÁT BANK ČR	39
4.1 BILANCE BANK	39
4.2 VÝKAZ ZISKŮ A ZTRÁT BANK ČR	43
ZÁVĚR.....	47

Úvod

Bankovníctví je velice těsně spjato s obchodem. První instituce podobné bankám vznikaly již ve 12. století v severní Itálii. Samotný název vychází z italského slova „banco“ (znamená lavice, na které ve středověku bankéři prováděli směnářské operace). Bankovníctví je pojem, který je již řadu let velice aktuálním námětem pro zpracování. Člověk, jako svobodná a relativně nezávislá osoba, si může zvolit svůj vlastní životní styl, rozhodnout se, jaké vymoženosti dnešní moderní společnosti bude využívat. Avšak zřídka se obejde bez služeb bankovních institucí.

Moderní bankovníctví, tak jak jej známe, již není pouze prostředníkem pro základní finanční operace (vklady, výplaty a převody). Je to oblast, která se velmi dynamicky rozvíjí a nabízí stále nové a nové produkty a služby. Zvláště v posledních 50 letech došlo k velkému rozvoji.

Jedním z impulsů pro zvolení tématu této bakalářské práce byla současná finanční krize, kterou odstartovaly potíže v bankovním sektoru, prvotně ve Spojených státech amerických. Na základě toho jsem se zamyslela nad tím, jaký je vlastně systém bank v České republice a hlavně jakými změnami prošel v novodobé historii České republiky, resp. Československa, jaké je složení majetku bank a z jakých zdrojů bankám plynou příjmy.

V první kapitole chci popsat vývoj bankovní soustavy u nás v období let 1918 – 1993. V roce 1918 položil základy k vytvoření bankovního systému samostatného Československa Bankovní úřad ministerstva financí. Rozvoj sektoru zastavilo obsazení nacisty v roce 1939 a následně 2. světová válka, která ovšem pozastavila celý rozvoj českého hospodářství. Bankovníctví po 2. světové válce se postupně navracelo k již dříve praktikované struktuře, avšak opět zasáhl vývoj politické situace. Po převratu v roce 1989 se Československo stalo svobodnou zemí uplatňující demokratické principy a zákony a došlo též k rozsáhlým ekonomickým reformám. Ty se samozřejmě týkaly i bankovního sektoru. Přijaté zákony odstartovaly přechod k dvoustupňovému bankovnímu systému.

Ve druhé kapitole shrnu úpravy z hlediska Bankovního zákona č. 21/1992 Sb. Ten upravuje vztahy související se vznikem, podnikáním a zánikem bank. Kapitola bude rozčleněna tři podkapitoly – první podkapitola bude popisovat banku z hlediska její organizace, druhá podkapitola z hlediska regulace a dohledu a třetí podkapitola se bude týkat ostatních ujednání.

Ve třetí kapitole se chci věnovat současné struktuře bankovního systému, tak jak jej známe dnes. Bude zde věnován prostor rozdělení bank podle vlastnictví a podle velikosti a v podkapitole budou tyto údaje porovnány na příkladu tří bank vybraných ze skupiny „Velké banky“.

Čtvrtá, poslední kapitola se bude týkat bankovní bilance a výkazu zisků a ztrát. Bude rozčleněna na podkapitolu bilance, kde bude bankovní sektor popsán z hlediska rozložení aktiv a pasiv, a na podkapitolu výkaz zisků a ztrát, kde bude nastíněn vývoj nákladů, výnosů a zisku (ztráty) bankovního sektoru. Vše bude doprovázeno názornými tabulkami a grafy v časovém horizontu let 1996-2008.

1 Vývoj bankovní soustavy na území ČR od roku 1918 do roku 1993

1.1 Bankovníctví samostatného Československa

V roce 1918 začíná historie novodobého Československa. To bylo jedním z nástupnických států, které vznikly po rozpadu Rakouska-Uherska v důsledku jeho porážky v 1. světové válce. Vzhledem k tomu, že české země patřily vždy k nejprůmyslovějším částem bývalého Rakouska-Uherska, obchod a bankovníctví se vyznačovaly vysokou profesionální úrovní. Existence nového státu byla podmíněna velkými změnami v hospodářské oblasti, tedy i v bankovníctví.

Základem tehdejšího bankovníctví byly akciové banky a ústavy lidového peněžnictví (*rozsáhlá síť občanských záložen a „kampeliček“, jež využívali především drobní střadatelé*), které nejdříve usilovaly o získání nezávislosti na vídeňském kapitálu. To představovalo několik důležitých kroků. V roce 1919 se Československo stalo samostatným celním územím a začala se zavádět vlastní československá měna (Kč). Republika ještě nebyla připravena na vznik řádné cedulové banky, a proto byl zřízen **Bankovní úřad ministerstva financí**. Alois Rašín popsal okolnosti jeho vzniku v práci „Můj finanční plán“ (1920): „Úkoly cedulového bankovníctví svěřeny byly prozatímně bankovnímu úřadu. Úmyslně byla tato organizace nazvána úřadem, aby zde byla volnost utvořiti banku cedulovou. Bankovní úřad v podstatě beztoho spravuje dluh státní. Jsem pro akciovou banku cedulovou, nikoli pro banku státní, aby nesnášela s ní všechno kolísání státního úvěru, aby nebyla pokládána prostě za instrument financí státních.“¹ Hlavním úkolem bankovního úřadu bylo upevnit a stabilizovat československou měnu, což se také v letech 1919-1923 podařilo. Jelikož však tato instituce nebyla dostatečně nezávislá na politice státu a kvalitě úředníků, vznikla v roce 1925 po dlouhých diskuzích forma akciové, ne však státní cedulové banky a v roce 1926 začala fungovat pod názvem **Národní banka československá**.

Rozsáhlá nostrifikace (*povinnost všech zahraničních firem vytvořit na území ČSR samostatné firmy ze svých filiálek nebo sídlo firmy do ČSR přímo přenést*) průmyslových, obchodních a dopravních společností umožnila domácím bankám nákup akcií v podnicích dosud ovládaných vídeňským kapitálem. Nejvýznamnější bylo převzetí filiálek Creditanstaltu

¹ PŮLPÁN, Karel, PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Banky a finanční organizace v České republice*. 1. vyd. Praha : Public History, 1994. 224 s. ISBN 80-901-432-5-3.

Českou eskomptní bankou v Praze. Vznikl tak česko-německo-židovský ústav Böhmische Escompte Bank und Creditanstalt (BEBCA). Souběžně s nostrifikací v bankovníctví docházelo i k nucenému odkupu a převzetí většiny kapitálu, který do vzniku ČSR patřil zahraničním vlastníkům, do rukou českých firem a institucí (*tzv. repatriace*). V první polovině 20. let byly vydány nové bankovní zákony, které právně zajišťovaly činnost stávajících bank a vymezily rámec pro vznik nových bankovních ústavů

Národnostní složení obyvatelstva Československa umožňovalo rozdělit bankovní ústavy na české, německé, slovenské, maďarské a židovské. Od počátku 20. let působilo v Československu 7 velkobank, 35 středních a malých bank a asi 16 malobank s akciovým kapitálem. Český bankovní systém se z hlediska integrace do mezinárodního systému choval spíše autonomně a zahraniční kapitál měl víceméně spekulativní charakter.

Nejvýznamnější postavení v československém bankovníctví si udržela Živnostenská banka, jež byla kapitálově i personálně nejlépe vybavena a svým pružným přístupem ke spolupráci s rakouskými bankami si otevřela cesty do většiny velkých českých průmyslových podniků. Mezi další významné bankovní ústavy disponující silným kapitálem patřily Pražská úvěrní banka, Česká průmyslová banka a Agrární banka, která sice neměla tak značný kapitál, avšak byla politicky podporována silnou Agrární stranou.

Vývoj československého bankovního systému samozřejmě ovlivnila celosvětová ekonomická krize 30. let a to zejména narušenou likviditou peněžního trhu, již zaviny nedůvěra v měnu a mobilitu peněžních ústavů. To se projevilo především velkým odlivem kapitálu do zahraničí, velkou vnitřní teaurací, neprodejností státních papírů a blokováním výplat vkladů u ústavů lidového peněžnictví. V roce 1934 se proto stát rozhodl tuto situaci vyřešit a došlo k devalvací měny. Tím vznikla stabilní základna a hospodářství se začalo obnovovat. I přes veškeré tyto potíže však národní hospodářství krizi přežilo bez finančních a sociálních rozvratů.

1.2 Léta německé okupace

Okupace Československa značně zasáhla do rozvoje českého bankovníctví. Nacistické kapitálové pronikání do českých zemí mělo několik etap:

1. Pomnichovské období a první dny okupace – Němci politickým nátlakem získali důležité hospodářské pozice a Drážďanská banka převzala BEBKU. Banka se potom stala hlavním nástrojem *tzv. arizace (nucený převod židovského majetku, odstraňování Židů)*. Následně

byly převzaty i další banky s převažujícím židovským kapitálem (Česká banka Union a Banka pro obchod a průmysl, dříve Länderbanka)

2. Germanizační plán z r. 1940 – po uchvácení židovského kapitálu došlo i na další bankovní ústavy v držení českých majitelů. Podstatou tohoto plánu bylo naprosté převzetí současného bankovního sektoru bez vytváření zcela nových německých bank.
3. Příchod R. Hendricha v září 1941 – jeho úkolem bylo „maximalizovat válečnou produkci Protektorátu, což bylo podmíněno i odstraněním hašteření mezi říšskými finančními skupinami o českou kořist. Makroekonomicky bylo úplně jedno, komu kapitál patří, důležitý byl tok dodávek pro frontu.“²

Těmto náporům odolala pouze Živnobanka a to hlavně díky velké rozptýlenosti majoritního balíku akcií. Ostatní banky byly buď převedeny do německého vlastnictví, nebo násilně zlikvidovány. Válka jako taková zastavila rozvoj českého hospodářství, tedy i bankovníctví a způsobila mu miliardové škody.

1.3 Bankovníctví po 2. sv. válce

V prvních měsících po ukončení 2. světové války pracoval peněžní a bankovní systém bez velkých změn. Peněžní soustava se skládala z Národní banky československé (emisní banka státu), ze soukromých bankovních domů a akciových obchodních bank, zemských bank, družstevních peněžních ústavů, lombardního a reeskontního ústavu, z poštovních a komunálních spořitelů a družstevních zálož. Německé banky převzala tzv. *národní správa*.

Dne 20. 10. 1945 vešel v platnost dekret prezidenta E. Beneše č. 102/1945, kterým byly znárodněny akciové banky a soukromé pojišťovny. Jejich řízení přešlo pod *Ústřední správu bank*. Družstevní a veřejnoprávní ústavy lidového peněžnictví proces znárodnění prozatím nepostihl.

Samotný peněžní oběh byl válkou velmi postižen, především díky velkému množství peněz v oběhu a také díky původu peněz (říšské marky, protektorátní koruny apod.). Přebytek oběživa, jeho různorodost, zvyšoval inflaci a znesnadňoval platební styk a to byly hlavní důvody pro peněžní reformu v listopadu 1945.

Komunistickým převratem v únoru 1948 došlo k totální změně dosavadních funkcí v bankovním a peněžním sektoru. Začala se psát nová historie a s ní přišla i nová pravidla. Po vzoru tehdejšího SSSR byl zaveden model direktivního a centrálně řízeného hospodářství.

² PůLPÁN, Karel, PůLPÁNOVÁ, Stanislava. *Banky a finanční organizace v České republice*. 1. vyd. Praha : Public History, 1994. 224 s. ISBN 80-901-432-5-3.

Koncentrace peněžních ústavů byla legalizována zákonem z roku 1948, který umožňoval existenci tří typů bank – národních podniků, Poštovní spořitelny a Investiční banky. Zákonem z roku 1950 byla zřízena **Státní banka československá** (dále jen SBČS), podle sovětského modelu jako monopolní banka či monobanka. Monobanka plnila jak funkci emisního ústavu, tak funkci „komerční“ (obchodní) úvěrové instituce.

Vedle SBČS dále působily:

- **Investiční banka**, národní podnik, založená v roce 1948 převzala práva a závazky zaniknuvších ústavů (Čs. reeskontního a lombardního ústavu, Zemské banky pro Čechy, Zemské banky pro Moravu a Slezsko a Slovenské hypoteční a komunální banky). Banka zajišťovala financování a úvěrování investiční výstavby národních podniků a družstev. V roce 1958 byla tato působnost převedena pod SBČS a Investiční banka již působila pouze jako správce cenných papírů.
- **Živnostenská banka** zajišťovala platební a zúčtovací zahraniční styky pro soukromou klientelu. Banka měla ústředí v Praze a jednu pobočku v Londýně.
- Ústavy tzv. lidového peněžnictví se staly v roce 1953 státními spořitelkami a jejich činnost přímo řídilo ministerstvo financí. Ke sloučení do jednoho celostátního ústavu pod názvem **Československá státní spořitelna** došlo v roce 1967. Po změně státního uspořádání (vznik federace České a Slovenské republiky) došlo v roce 1969 k rozdělení na **Českou státní spořitelnu a Slovenskou státní spořitelnu**. Spořitelna byla i nadále bankovním ústavem pro obyvatelstvo, její funkcí byl běžný styk s obyvatelstvem (vklady, platby, úvěry, úschova aj.). Velkou pozornost věnovala také závodnímu spoření, spoření pro děti a pro pracující v předdůchodovém věku.
- **Československá obchodní banka, a.s.**, vznikla v roce 1965 jako akciová společnost s většinovým vlastníkem SBČS. Předmětem její činnosti byla organizace platebního styku s cizinou. Kromě tuzemských poboček měla i několik poboček v zahraničí, např. ve Frankfurtu či Bělehradě.

Během éry socialistického blahobytu došlo k několika snahám o liberalizaci bankovního systému. První v letech 1968-1969 nebyla vzhledem k politickým poměrům v zemi úspěšná. Další v druhé polovině 80. let již byla příznivější. Podařilo se připravit změny principů a návrhy zákonů, které obsahovaly zejména:

- institucionální oddělení centrálního a emisního bankovníctví od bankovníctví obchodního,
- zrušení přímého řízení bank státem,

-
- možnost vzniku nových bank jako podnikatelských subjektů a další

1.4 Bankovníctví po revoluci

Na sklonku roku 1989 došlo k politickému převratu, Československá republika se opět stala svobodnou zemí uplatňující demokratické principy a zákony. Byla zahájena rozsáhlá ekonomická reforma. Již zmiňované reformy bankovníctví 80. let mohly být okamžitě uvedeny do pohybu a parlament také bez problémů přijal připravené bankovní zákony.

Dnem 1. 1. 1990 začaly v Československu platit dva nové bankovní zákony:

- zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách, jenž upravoval postavení, působnost a bankovní operace v oblasti komerčního bankovníctví,
- zákon č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, který upravoval centrální emisní bankovníctví státu

Přijaté zákony a principy odstartovaly přechod k dvoustupňovému bankovnímu systému. Emisní činnost byla funkčně i institucionálně oddělena od obchodně-podnikatelské činnosti. Bankovní sektor se otevřel zcela novým typům bankovních institucí, které v době totalitního režimu nemohly existovat.

Mezi nejvýznamnější změny v bankovním systému lze zařadit:

- Možnost vzniku nových obchodních bank ve formě akciových společností nebo družstev a to se zákonem stanoveným minimálním kapitálem ve výši 50 mil. Kčs s možností univerzálního působení.
- Možnost pro zahraniční banky působit na Československém území (zpočátku pouze jako jejich dceřinné společnosti).
- Ustavení Státní banky československé centrální bankou, tzv. banka bank; v její působnosti je i nadále ponechána jako hlavní emisní funkce. Dále má banka možnost regulovat činnosti obchodních bank. Banka se stává samostatným subjektem, řízení banky již nepodléhá státu. Je však politikou státu ovlivňována.
- Vytvoření tří nových univerzálních obchodních bank z původních složek SBČS, jejichž vlastníkem byl ještě několik dalších let stát. Byly to Komerční banka Praha, Všeobecná úvěrová banka Bratislava a Investiční banka.

Obecné rozčlenění bankovních institucí je následující:

Tabulka č. 1 Obecné vymezení základních druhů bank

Obchodní banky	Nabízejí zejména depozitní a úvěrové operace, mohou být univerzální i specializované
Spořitelní banky	Specializují se na depozitní, úvěrové a další operace pro obyvatelstvo
Investiční banky	Jsou dvojího typu - buď investují do cenných papírů, nebo poskytují dlouhodobé úvěry
Rozvojové banky	Specializují se na účelové, obvykle dlouhodobé úvěry investičního charakteru
Specializované vládní banky	Zakládány vládou například za účelem podpory exportu, rozsáhlých investičních úvěrů apod.
Hypoteční banky	Specializují se na emisi hypotečních zástavních listů a poskytování hypotečních úvěrů
Stavební spořitelny	Přijímají vklady od účastníků stavebního spoření a poskytují jim úvěry s výhodnějšími úrokovými sazbami
Zemědělské banky	Provádějí bankovní operace a nabízejí bankovní služby zejména v zemědělském sektoru
Městské a komunální banky	Zakládány městy a obcemi za účelem nabídky bankovních operací a služeb v daném regionu
Konzorciální banky	Zakládány skupinami bank zejména za účelem poskytování rozsáhlých (konzorciálních) úvěrů
Zahraniční banky	Obchodní a další banky plně ve vlastnictví zahraničních subjektů nebo pobočky těchto bank
Bankovní holdingové společnosti	Konglomeráty několika institucí, ze kterých alespoň jednou je banka

Zdroj: REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozš. vyd. Praha : Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.

Ostatní již existující banky (Živnostenská banka, Československá obchodní banka, Česká státní spořitelna a Slovenská státní spořitelna) se také postupně transformovaly na univerzální obchodní banky. SBČS postupně do konce roku 1990 udělila licence 23 novým bankám na území celé ČSFR (Československá federativní republika). V České republice se to týkalo 21 bank a ve Slovenské republice pouze dvou bank. Také byly zřízeny dvě specializované banky:

- „Českomoravská záruční a rozvojová banka, akciová společnost, jako společný podnik státu (50 %) a velkých obchodních bank (rovněž 50 %), určený k podpoře rozvoje soukromého podnikání poskytováním garancí za úvěry od bank a hrazení části úrokových nákladů začínajícím podnikatelům.

-
- Konsolidační banka, státní peněžní ústav, jako státní banka, která převzala od existujících bank část špatně návratných úvěrů, které tyto banky byly nuceny poskytnout před rokem 1989 z rozhodnutí vlády. Tato banka byla současně určena k úvěrování projektů, které pro standardní obchodní banky nebudou dostatečně zajímavé, ale budou významné pro realizaci ekonomické reformy ve státě.³

Československo se tedy znovu po delší době vydalo na obtížnou cestu za vytvořením funkčního bankovního systému v reálném prostředí tržní ekonomiky.

V průběhu roku 1992 došlo v Československu k dalším politickým změnám, jejichž vyústěním bylo rozdělení tehdejší federace na dva nezávislé státy; Českou republiku a Slovenskou republiku. Tyto změny samozřejmě postihly i bankovní sektor. Především vznikla nová měna Kč a musel být také upraven legislativní rámec. Zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách byl nahrazen novým zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách.

³ KOLEKTIV AUTORŮ: *Bankovníctví v České republice*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., červen 2000

2 Úpravy z hlediska Bankovního zákona č. 21/1992 Sb.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách vešel v platnost dne 1. února 1992. Upravuje některé vztahy související se vznikem, podnikáním a zánikem bank se sídlem na území České republiky, včetně jejich působení mimo území České republiky a dále některé vztahy související s působením zahraničních bank na území České republiky. Zákon se skládá ze 14 částí a 47 paragrafů (dále jen §):

Část I	§ 1-3 Základní ustanovení	Část VIII	§ 26c)-26j) Bankovní dohled na konsolidovaném základě
Část II	§ 4-7a) Licence	Část IX	§ 27-33 Nucená správa
Část III	§ 8-10 Organizace banky	Část X	§ 34-35 Odnětí licence
Část IV	§ 11-20c) Provozní požadavky	Část XI	§ 36 Likvidace banky
Část V	§ 21-24 Účetnictví a provozní dokumentace	Část XII	§ 37-41 Společná ustanovení
Část VI	§ 25-25b) Bankovní dohled a povinnost mlčenlivosti	Část XIII	§ 41a)-41m) Pojištění pohledávek z vkladů
Část VII	§ 26-26b) Opatření k nápravě a pokuty	Část XIV	§ 42-47 Ustanovení přechodná a závěrečná

2.1 Část I. – V. bankovního zákona – provozní činnost

2.1.1 Část I. – Základní ustanovení (§ 1-3)

Zde je jasně vymezen pojem banka a činnosti, které banka může provozovat. Banka je instituce, která poskytuje finanční služby. Její primární funkcí je shromažďování dočasně volných peněžních prostředků, které formou úvěru poskytuje a nastavováním úroku zhodnocuje. Tímto způsobem umožňuje pohyb peněz v ekonomice a umožňuje využití dočasně volných zdrojů. Právní forma organizace je vždy akciová společnost. Její činnost reguluje stát formou bankovního dozoru prováděného Českou národní bankou (dále jen ČNB). Banka své služby poskytuje na základě platné bankovní licence, ve které jsou uvedeny veškeré činnosti, jež může banka provozovat. Mezi základní činnosti banky patří:

- příjem vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů,

-
- provozování platebního styku a zúčtování,
 - investiční činnost v oblasti cenných papírů, finanční makléřství a výkon funkce depozitáře,
 - finanční pronájem (finanční leasing)
 - poskytování záruk, otvírání akreditivů, obstarávání inkasa, pronájem bezpečnostních schránek aj.

Tyto činnosti mohou v České republice vykonávat také zahraniční banky prostřednictvím svých poboček, ale stejně jako tuzemské banky je musí mít povoleny v bankovní licenci. Název „banka“ nebo „spořitelna“ smí používat pouze právnické osoby, které mají udělenou licenci. To se však netýká obchodních společností, jejichž název je již zaveden nebo uznáván zákonem nebo uznáván platnou mezinárodní smlouvou, jíž je Česká republika vázána. Ve sporných situacích, kdy hrozí nebezpečí záměny jména s již existující organizací, může ČNB požadovat změnu navrhovaného názvu obchodní společnosti.

2.1.2 Část II. – Licence (§ 4-7a)

Žádost o poskytnutí bankovní licence je předkládána vždy ČNB bez rozdílu, zda se jedná o banku tuzemskou či pobočku banky zahraniční. Nedílnou součástí žádosti je návrh stanov banky a údaje o základním kapitálu (dále jen ZK) banky, jehož minimální výše činí 500 mil. Kč a minimálně v této výši musí být tvořen peněžitými vklady. Náležitosti žádosti stanovuje ČNB vyhláškou č. 90/2006 Sb., ze dne 21. února 2006. Mezi základní požadované údaje patří:

- údaje o založené bance; základní identifikační údaje, struktura vkladů do ZK, přehled o vkladech do ZK banky, souhrn plánovaných činností banky,
- údaje o osobách s kvalifikovanou účastí na založené bance; základní identifikace osob, personální propojení osob s kvalifikovanou účastí na založené bance s jinými právnickými osobami k datu podání žádosti, právní a jiné související záležitosti a údaje o osobách navrhovaných do vedení banky; ČNB má možnost vyžádat si u osob spojených se založením nebo následným vedením banky výpis z evidence Rejstříku trestů. Osoby se záznamem o trestné činnosti nemohou působit ve správních orgánech banky.
- dotazník pro osobu ve vedení banky

Licence je udělována na dobu neurčitou a nelze ji převést na jinou fyzickou či právnickou osobu. Pro její udělení je nutné splnit následující podmínky:

- původ ZK a ostatních finančních zdrojů banky musí být průhledný, nezávadný, v požadované výši a skladbě, ZK musí být také plně splacen,
- osoby s kvalifikovanou účastí (§ 17a odst. 4) na bance musí být způsobilé k výkonu akcionářských práv spojených s podnikáním banky,
- tzv. vedoucí zaměstnanci banky musí prokázat dostatečnou důvěryhodnost, zkušenost a odbornou způsobilost k výkonu řídicích funkcí v bance,
- odpovídající technické a organizační zázemí pro výkon navrhovaných činností banky, funkční řídicí a kontrolní systém banky,
- obchodní záměr vycházející z plánované strategie činnosti banky podložený uskutečnitelnými ekonomickými kalkulacemi,
- skupina osob, jež je úzce propojena s bankou, musí být průhledná, toto propojení nesmí bránit výkonu bankovního dohledu a ve státě, na jehož území má tato skupina úzké propojení, nesmí být právní ani faktické zábrany k výkonu bankovního dohledu.

Úzkým propojením jsou myšleny vztahy mezi dvěma či více osobami, při nichž jedna z osob osobu druhou nebo osoby ostatní přímo ovládá nebo má alespoň 20 % podíl na ZK a nebo 20 % podíl na hlasovacích právech.

Pro zahraniční banky se pravidla udělování licence v některých bodech liší. Zahraniční banka je povinna předložit zároveň s žádostí o licenci vyjádření orgánu bankovního dohledu ze státu, v němž má tato banka sídlo, k záměru založit pobočku v České republice a jeho prohlášení o budoucím vykonávání bankovního dohledu. Licence může být zahraniční bance udělena i v případě, že její právní forma je jiná než akciová společnost. Zahraniční banky se sídlem v členských státech (tzv. státy Evropského společenství) mohou v ČR vykonávat činnost skrze své pobočky také bez udělení licence a to v případě, že jim bylo oprávnění k činnosti uděleno v zemi jejich sídla a dodržely postup nařízený právem Evropských společenství dle § 5c – 5m (Princip jednotné licence) tohoto zákona. Pokud činnost zahraniční banky nemá charakter trvalé hospodářské činnosti, může v ČR operovat i bez zřízení pobočky.

Zatímco banky se sídlem v ČR podléhají kontrole českého orgánu bankovního dohledu, pobočky zahraničních bank podléhají navíc i kontrole orgánu bankovního dohledu státu, ve kterém mají sídlo. Tyto orgány mají povinnost vzájemně se informovat o

skutečnostech ovlivňujících činnosti banky (např. odnětí licence bance nebo oprávněné finanční instituci).

Licence zaniká:

- odnětím licence příslušnými orgány,
- zrušením banky s následnou likvidací,
- rozhodnutím valné hromady, že banka již nebude dále vykonávat činnosti, které jsou licencí podmíněny,
- výmazem banky z obchodního rejstříku (dále jen OŘ), jestliže banka zaniká bez likvidace,
- v případě zahraniční banky ukončením činnosti pobočky na území ČR a také při ztrátě oprávnění působit jako banka na území státu, ve kterém má banka sídlo.

2.1.3 Část III. - Organizace banky (§ 8-10)

Každá banka je povinna zřídit statutární orgán a dozorčí radu. Statutární orgán může být tvořen pouze vedoucími zaměstnanci banky s minimálním počtem tří zástupců. Člen statutárního orgánu nesmí být členem statutárního orgánu nebo dozorčí rady jiného podnikatelského subjektu. „To neplatí pro členství:

- člena statutárního orgánu banky ve statutárním orgánu nebo dozorčí radě finanční instituce nebo banky, nebo zahraniční banky pod kontrolou banky, dále finanční instituce nebo banky nebo zahraniční banky, která nad bankou vykonává kontrolu, dále právnické osoby oprávněné organizovat poptávku a nabídku cenných papírů a podniku pomocných služeb (§ 17a odst. 5),
- zaměstnance ve statutárním orgánu podniku pomocných služeb nebo pro výkon funkce statutárního orgánu v tomto podniku.“⁴

Povinnosti a pravomoci statutárního orgánu a dozorčí rady upravují stanovy společnosti. Ve stanovách je dále popsána struktura a organizace banky, pravomoc a odpovědnost dalších zaměstnanců, kteří jsou oprávněni k výkonu bankovních obchodů a v neposlední řadě i organizační zajištění řídicího a kontrolního systému banky. Výpis z obchodního rejstříku, ověřené kopie stanov a veškeré jejich další změny jsou banky povinny předkládat ČNB k archivaci. Pravomoci představenstva banky vymezené obchodním zákoníkem nemohou být přenášeny na dozorčí radu banky. Pokud členové statutárního orgánu

⁴ Zákon č. 21/1992 Sb. o bankách

poruší stanovené povinnosti, a banka proto není schopna plnit své splatné závazky vůči věřitelům banky, jsou plně odpovědni za způsobené škody

Členové statutárního orgánu banky plně odpovídají za škodu, která vznikne věřitelům banky v důsledku porušení stanovených povinností a banka tím není schopna plnit své splatné závazky.

Banky a pobočky zahraničních bank, které neuplatňují princip jednotné licence, musí mít řídicí a kontrolní systém, který zahrnuje:

1. předpoklady řádné správy a řízení společnosti
 - a. zásady a postupy řízení banky,
 - b. organizační uspořádání s jasným a uceleným vymezením oblasti působnosti a rozhodovací pravomoci jednotlivých složek; dále také stanovení funkcí, jejichž souběžný výkon je neslučitelný, a postupy, které eliminují rizika vzniku střetu zájmů,
 - c. řádné administrativní a účetní postupy,
2. řízení rizik
 - a. zásady a pravidla přístupu banky k možným rizikům souvisejících s činností banky, včetně rizik plynoucích z podnikatelského okolí banky a rizika likvidity,
 - b. funkční postupy pro rozpoznávání, sledování, vyhodnocování a ohlašování rizik,
 - c. funkční postupy pro přijímání opatření za účelem odstranění nebo omezení případných rizik,
3. systém vnitřní kontroly
 - a. interní audit
 - b. průběžná kontrola dodržování povinností banky vyplývajících z právních předpisů.

Detailnější přehled požadavků na řídicí a kontrolní systém bank stanovuje ČNB vyhláškou č. 247/2007 Sb.

2.1.4 Část IV. – Provozní požadavky (§ 11-20c)

Banky a pobočky zahraničních bank mají povinnost v prostorách určených k výkonu činnosti informovat písemnou formou a v českém jazyce o podmínkách pro přijímání vkladů, poskytování úvěrů, platební styk a zúčtování a dalších bankovních obchodů a služeb. Dále také musí klienty informovat o své účasti v platebním systému a na vyžádání jsou povinny

předložit informace o pravidlech příslušného platebního systému. Seznam platebních systémů a jejich účastníků vede ČNB (v ČR CERTIS – systém mezibankovního platebního styku).

Mezi další provozní požadavky související s činností banky patří povinnost:

- informovat klienta, jakým způsobem jsou pojištěny pohledávky z vkladů a o výši limitů pro výplatu jedné oprávněné osobě,
- na žádost fyzické či právnické osoby poskytnout písemné objasnění úvěrového hodnocení (rating), sloužící k posouzení již poskytnutého úvěru nebo žádosti o úvěr
- archivovat veškeré uzavírané smlouvy, a to takovým způsobem, aby na žádost ČNB mohla neprodleně předložit příslušné listiny v ověřeném překladu do českého jazyka,
- poskytnout dostatečné informace o postupu vyřizování případných stížností ze strany klienta

Banka nebo pobočka zahraniční banky musí při výkonu své činnosti postupovat obezřetně, provádět své obchodní transakce tak, aby nepoškodila své klienty a zároveň neohrozila svou bezpečnost a stabilitu. Z tohoto důvodu např. banka nesmí být společníkem komanditní společnosti nebo veřejně obchodní společnosti; společníci zde ručí celým svým majetkem.

Banka a pobočka zahraniční banky, jež nevyužívá výhody jednotné licence podle práva Evropských společenství, je povinna uveřejnit následující informace:

- základní údaje o společnosti, rozložení akcionářů, strukturu konsolidačního celku, jehož je součástí, o své činnosti a finanční situaci,
- údaje o dodržování pravidel obezřetného podnikání na individuálním či konsolidovaném základě (kritéria pro určení základu jsou obsažena v § 11a odst. 2 a 3 tohoto zákona)

V případě, že banka má významné postavení na trhu, avšak nevztahují se na ni povinnosti uvedené v § 11a odst. 2 a 3, uveřejňuje dodržování pravidel obezřetného podnikání ve zkráceném rozsahu. Za významné postavení banky je považována situace, kdy je splněno alespoň jedno z následujících kritérií:

- průměrná bilanční suma banky je minimálně 500 000 000 EUR,
- banka emituje kótované cenné papíry,
- banka je depozitářem fondu kolektivního investování nebo penzijního fondu,
- banka má na finančním trhu České republiky v určité oblasti působnosti dominantní postavení vůči ostatním zúčastněným osobám

Banka má také možnost využít práva nezveřejnit informaci o plnění pravidel a to za předpokladu, že informace:

- není významná, nezveřejnění informací nebo jejich chybná formulace nesmí ovlivnit smýšlení osob, které na tyto informace spoléhají a rozhodují se na jejich základě,
- je citlivá; za citlivou je považována každá informace, jejíž uveřejnění by mělo za následek poškození postavení banky na finančním trhu,
- je důvěrná; informace je důvěrná, jestliže je banka povinována klientům nebo jiným protistranám dodržet zásadu mlčenlivosti.

Jestliže banka možnost nezveřejnění informace využije, je povinna poskytnout údaje, o jaký druh informace se jedná a proč ji neuveřejnila. Zveřejněné údaje o kapitálu, kapitálových požadavcích a poměrové ukazatele banky ověřuje auditor. Veškeré tyto údaje jsou stanoveny vyhláškou ČNB.

Banka a pobočka zahraniční banky je povinna udržovat kapitál potřebný ke krytí rizik vyplývajících z její činnosti (dále jen „kapitálová přiměřenost“). Výše tohoto kapitálu musí být vedena minimálně v hodnotě součtu jednotlivých kapitálových požadavků a dále jeho výše nesmí být nižší než hodnota základního kapitálu, tj. 500 mil. Kč. Výpočty jednotlivých kapitálových požadavků se provádějí pomocí základních nebo speciálních přístupů stanovených vyhláškou ČNB č. 123/2007 Sb. Touto vyhláškou dále ČNB stanovuje pravidla a postupy pro výpočet kapitálové přiměřenosti a pravidla pro stanovení kapitálu. Jsou zde také vymezeny speciální přístupy pro výpočet kapitálových požadavků, jejichž užívání nebo změnu musí schválit ČNB, pokud je orgánem dohledu nad příslušnou bankou. V případě, že je banka členem konsolidačního celku v rámci Evropských společenství, uděluje souhlas se žádostí o využití speciálních přístupů pro výpočet kapitálových požadavků orgán dohledu členského státu, který nad příslušnou bankou vykonává dohled samotný. V § 13 až 20c tohoto zákona jsou vymezeny další povinnosti banky z hlediska kapitálu.

2.1.5 Část V. – Účetnictví a obchodní dokumentace (§ 21-24)

Tak jako každý ekonomický subjekt i banky vedou účetnictví v souladu se zákonem č. 563/1991 Sb. Ačkoliv je banka jeden jediný ekonomický celek, musí vést odděleně účetnictví týkající se obchodních operací klientů a operací banky samotné. Dokumenty o provedených obchodech jsou archivovány minimálně po dobu 10 let. Kontrolu účetní evidence provádí auditor a to pouze za předpokladu, že nemá k bance zvláštní vztah dle § 19 odst. 1 tohoto

zákonu. Banka musí ČNB sdělit název auditorské společnosti s dostatečným předstihem. ČNB má právo do 30 dnů od tohoto oznámení auditora zamítnout a banka je pak povinna dodržet lhůtu dalších 30 dnů pro výběr a oznámení nového auditora. Povinnosti auditora jsou následující:

- ověření účetní závěrky banky,
- ověření řídicího a kontrolního systému, banka poskytne auditorovi informace o vykonaných vnitřních kontrolách,
- následné vyhotovení zpráv o ověření účetní závěrky a řídicího a kontrolního systému,
- ověření správnosti údajů dle § 11a tohoto zákona

Vyhláškou ČNB je vymezen obsah zprávy o ověření řídicího a kontrolního systému banky, její forma, uspořádání, periodicita a časové rozmezí pro její předložení. Pokud auditor odhalí jakékoliv nedostatky v účetní závěrce nebo řídicím a kontrolním systému, je povinen uvést, jakým způsobem ovlivnily hospodaření a likviditu banky a tvorbu a rozdělení hospodářského výsledku. V případě, že banka zakončí běžný hospodářský rok ztrátou, musí valná hromada při schvalování účetní závěrky stanovit, jakým způsobem bude tato ztráta uhrazena. Ztráta banky je vždy hrazena z jejích vlastních zdrojů, banka tedy nemůže použít prostředky svěřené klienty. Ověřená účetní závěrka je nedílnou součástí výroční zprávy, kterou banka uveřejní do 4 měsíců od konce účetního období a to jak pro potřeby veřejnosti, tak i pro potřeby ČNB. Výjimku tvoří pouze situace, kdy valná hromada banky neschválí účetní závěrku v daném časovém horizontu. Tehdy je banka povinna neprodleně oznámit příčiny, které vedly k zamítnutí a návrhy řešení výhrad samotných.

2.2 Část VI. – XI. bankovního zákona – Regulace a dohled

2.2.1 Část VI. A VIII. – bankovní dohled a povinnost mlčenlivosti, bankovní dohled na konsolidovaném základě (§ 25 – 25b a 26c – 26j)

Bezpečnost a vyrovnanost bankovního sektoru je jedním ze základních předpokladů pro správné fungování ekonomiky. To nelze zabezpečit pouhými tržními mechanismy, a proto je působení bank korigováno hojným počtem omezujících a nařizujících pravidel. Tato kontrola je nazývána bankovní regulací a dohledem. Podstatou těchto činností je zejména podpora zdravého rozvoje, tržní kázně a schopnosti konkurence bank, předcházení systémovým krizím a upevňování důvěry veřejnosti v bankovní systém. Bankovní regulace a

dohled však nemá za úkol zabránit selhání nebo úpadku banky, případně řešit stížnosti ze strany klientů. To je zcela v režii výkonných orgánů banky. Bankovní regulace a dohled vykonává kontrolu orientovanou na plnění dané regulace, která sice nemůže sama o sobě znemožnit bance sjednat prodělečný obchod, avšak při odhalení nedostatků musí zakročit v rámci pravomocí jemu svěřených. Důsledkem takového zásahu může být např. odnětí licence nebo zavedení nucené správy.

Jak již bylo dříve řečeno, bankovní regulaci a dohled nad bankami se sídlem v ČR a jejich případnými pobočkami na území jiného státu včetně místních kontrol vykonává ČNB. Působení poboček zahraničních bank na území ČR spadá do oblasti působení orgánu dohledu státu, na jehož území má zahraniční banka sídlo. ČNB se na kontrole zahraničních bank podílí pouze v rozsahu daném zákonem č. 6/1993 Sb., o ČNB.

ČNB a orgány dohledu cizích států spolu vzájemně spolupracují. Tzn. že např. jeden orgán dohledu může požádat druhý orgán dohledu o provedení místní kontroly v dohlíženém subjektu. Ten pak musí kontrolu umožnit a s příslušným orgánem dohledu bez výhrad spolupracovat.

„Systémy regulace a dohledu bank se v tržních ekonomikách skládají ze čtyř základních součástí:

- regulace vstupu do bankovní sféry,
- stanovení a prověřování základních pravidel činnosti bank,
- povinného pojištění vkladů v bankách,
- působení centrální banky v úloze věřitele poslední instance.“⁵

Regulace vstupu do bankovní sféry byla podrobněji rozebrána v části 2.1.2. Základní pravidla činnosti bank se zabývají všemi hlavními aspekty bankovní činnosti. Mezi tato pravidla patří hlavně:

- přiměřenost kapitálu,
- přiměřenost likvidity,
- pravidla angažovanosti,
- povinnost bank poskytovat požadované informace orgánům regulace a dohledu,
- pravidla ochrany před nelegálními praktikami (např. praní špinavých peněz),

⁵ REVENDA, Zbyněk, et al. Peněžní ekonomie a bankovnictví. 4. dopl. vyd. Praha : Management Press, s.r.o., 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.

-
- povinné minimální rezervy.

Přiměřenost kapitálu je soubor finančních ukazatelů, jejichž pomocí je sledováno, zda banka v případě, že vlivem špatné úvěrové politiky nebo rizikovým nákupem cenných papírů utrpí ztrátu, je schopna pokrýt tuto ztrátu z kapitálových zdrojů, aniž by ohrozila vklady klientů. Základní ukazatele kapitálové přiměřenosti jsou od 1. ledna 1993 mezinárodně sjednoceny. Nejvýznamnějším a také nejznámějším je v současné době tzv. kapitálový standard (capital-assets ratio). „Kapitálový standard (CAR) je v současnosti definován jako poměr kapitálu (KAP) k souhrnu tzv. rizikově vážených aktiv (RVA), úvěrových ekvivalentů podrozvahových položek (EPP) a ukazateli požadovaného krytí tržního rizika kapitálem (KTR). Jeho požadovaná minimální výše je na úrovni 8 %:“⁶

$$\text{CAR} = \frac{\text{KAP}}{\text{RVA} + \text{EPP} + \text{KTR}} \geq 0,08$$

Likvidita vyjadřuje schopnost dané organizace dostát v jakémkoliv okamžiku svým finančním závazkům. Tzn. různá aktiva společnosti mohou být rychle a bez větších ztrát přeměněna na peníze, a tak je společnost schopna uhradit své závazky. V bankovním sektoru je tato zásada nazývána Přiměřenost likvidity a její hlavní úloha spočívá především ve stanovení závazné struktury aktiv a pasiv a vzájemných vazeb mezi nimi. Banka tím vlastně dokazuje schopnost dostát svým závazkům.

Pravidla angažovanosti jsou limity stanovené bankám týkající se některých druhů úvěrů, dalších pohledávek a majetkových účastí obchodních bank. V podstatě je bankám stanovena míra výše pohledávek za jedním konkrétním subjektem (běžný klient, skupina ekonomicky spjatých klientů, akcionáři, zaměstnanci, členové vedení, pobočky a sesterské a dceřiné společnosti). Basilejský výbor bankovního dohledu doporučuje udržovat tuto hranici ve výši 25 % vlastního a dodatkového kapitálu v totožném složení tak, jak je využíván pro výpočet kapitálové přiměřenosti. Překročení této meze by mělo podléhat schválení centrální bankou.

Dalším základním pravidlem regulace a dohledu bank jsou pravidla ochrany před nelegálními praktikami, především snaha o eliminaci tzv. důvěrných obchodů (insider trading) a praní špinavých peněz (money laundering). První z uvedených aktivit spočívá

⁶ REVENDA, Zbyněk, et al. Peněžní ekonomie a bankovnictví. 4. dopl. vyd. Praha : Management Press, s.r.o., 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1

v obchodních transakcích prováděných na základě informací, které jsou jiným subjektům neznámé a nedostupné. Druhá aktivita se týká peněžních prostředků pocházejících z nelegálních obchodů se zbraněmi, drogami, z prostituce a dalších druhů organizovaného zločinu. Tyto prostředky jsou ukládány na anonymní konta v bankách a tím získávají legitimitu. Celosvětová snaha o zdokonalení ochrany před těmito praktikami často naráží na odpor bankovních institucí, které se odvolávají na zachování „nedotknutelné zásady“ bankovního tajemství.

Zvláštní skupinou podléhající bankovnímu dohledu jsou konsolidační celky, tj. skupiny nejméně dvou právních osob, přičemž jedna osoba je ovládající a druhá osoba je ovládaná. Na takovéto skupiny jsou uplatňována pravidla a postupy bankovního dohledu na konsolidovaném základě, která jsou prakticky totožná s pravidly bankovního dohledu na individuálním základě. Osoby patřící do konsolidačního celku však stále také podléhají individuálnímu bankovnímu dohledu.

Osoby, které vykonávají bankovní dohled nebo nucenou správu, jsou zavázány dodržovat povinnost mlčenlivosti o veškerých informacích nabytých při výkonu těchto funkcí. Povinnost mlčenlivosti přetrvává i v době, kdy již tato osoba danou činnost nevykonává. Třetím osobám mohou poskytnout pouze takové informace, které žádným způsobem nepovedou k identifikaci konkrétní banky. Informace mohou být použity pouze k provádění úkonů bankovního dohledu, nucené správy, případně v soudním procesu, který je veden ve spojitosti s rozhodnutím nebo výkonem bankovního dohledu a nebo v podobném řízení před mezinárodním orgánem.

Získané informace mohou být využity pouze pro ty záměry, k jakým byly poskytnuty, a bez svolení instituce, která tyto údaje poskytla, nemohou být přenechány další osobě. Jestliže ČNB v rámci výkonu dohledu zjistí, že situace v bance může narušit bezpečnost peněžní soustavy, musí s tímto stavem obeznámit instituce veřejné správy odpovědné za tvorbu legislativních nařízení, jež regulují dohled nad bankami.

2.2.2 Část VII. – Opatření k nápravě a pokuty

Mezi základní povinnosti banky bezesporu patří zásada opatrnosti při uzavírání obchodů, tzn. že banka nezpůsobí újmu svým vkladatelům a neohrozí svou vlastní bezpečnost a postavení na finančním trhu. Banka také nesmí porušovat podmínky vymezené bankovní licencí a legislativními předpisy. V případě, že orgán bankovního dohledu odhalí jakékoliv porušení stanovených pravidel, má právo uplatnit intervence např.:

-
- požaduje nápravu v daném časovém horizontu nebo odvolání vedoucích orgánů banky a dozorčí rady,
 - vyžádá provedení mimořádného auditu, vyměří pokutu (max. výše 50 mil Kč),
 - jestliže banka vykáže ztrátu, která i po zúčtování s rezervními fondy bude převyšovat vlastní kapitál banky o více jak 20%, může nařídit úhradu z prostředků ZK
 - uvalí na banku nucenou správu nebo odebere bance licenci.

Z hlediska kontroly kapitálové přiměřenosti nesmí nastat situace, kdy její stav klesne pod dvě třetiny nejnižšího stanoveného limitu (opatření ČNB; 8 %). Dojde-li k tomu, je vedení banky povinno ohlásit tuto skutečnost orgánu bankovního dohledu a ten udělí patřičná nařízení např. navýšení hodnoty ZK na vyhovující výši, snížení úrokových sazeb z vkladů v případě, že překračují obvyklou výši aj. Jestliže kapitálová přiměřenost klesne pod jednu třetinu stanoveného limitu, orgán dohledu přistoupí k odnětí bankovní licence.

Rozhodnutí o udělených nařízeních nebo pokutě je doručeno do vlastních rukou členovi statutárního orgánu nebo dozorčí rady. Banka může proti rozhodnutí podat rozklad (tzn. opravný prostředek sloužící k vyjádření nesouhlasu banky s obsahem rozhodnutí orgánu dohledu. Je klasifikován jako mimořádný, a tudíž neumožňuje odložit plnění rozhodnutí, avšak pokud dojde ke změně nebo odvolání rozhodnutí, může odvrátit jeho negativní dopady). Je-li bance udělena pokuta, vybrané peněžní prostředky se stávají součástí státního rozpočtu. Pokutu lze udělit ve lhůtě jednoho roku po odhalení nedostatku vedoucího k penalizaci a promlčecí období plyne po dobu deseti let od okamžiku vzniku tohoto nedostatku.

2.2.3 Část IX. – Nucená správa (§ 27 – 33)

Nucená správa je specifický režim vedení banky, ke kterému se přistupuje v situacích, kdy banka neplní své poslání v souladu s právními a organizačními předpisy. Nemá tedy charakter penalizačního nástroje, pouze slouží jako nástroj k nápravě nevyhovujícího stavu. Podnětem pro uvalení nucené správy je vždy riziko způsobení škody klientům společnosti (akcionářů, vkladatelů...), především v případě hrozby z prodlení, a nebo skutečnost, že banka významně porušila své povinnosti. Podstatou nucené správy je postoupení všech práv a povinností statutárních orgánů a dozorčí rady banky vykonavateli nucené správy. Vedení banky tím ztrácí oprávnění vystupovat a konat jménem banky a zároveň i veškerá podpisová

práva. Nucená správa vstupuje v platnost okamžikem doručení písemného rozhodnutí. Nelze se proti ní odvolat, banka pouze může rozhodnutí napadnout správní žalobou.

Rozhodnutí o uvalení nucené správy zahrnuje:

- podněty vedoucí k uvalení nucené správy,
- jméno a příjmení, rodné číslo správce a jeho zástupce (zástupce správce má v případě správcovy nepřítomnosti stejná práva jako správce),
- eventuální zákaz či omezení přijímání vkladů, poskytování úvěrů, emitování dluhopisů a jiných činností.

Nuceného správce ustanovuje a odvolává bankovní rada ČNB. Veškeré náklady spojené s činností nucené správy jsou hrazeny z majetku banky a podléhají dani z příjmů právnických osob podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. Informace, mající charakter bankovního tajemství, které osoby vykonávající nucenou správu získají, podléhají zásadám mlčenlivosti.

V situaci, kdy vzniknou důvody pro uvalení nucené správy na banku, která provozuje pobočku na území cizího státu, musí ČNB o záměru informovat orgán dohledu daného státu a to před vydáním rozhodnutí nebo bezprostředně potom. Správce má právo své kompetence vykonávat i na území tohoto cizího státu „s výjimkou užití donucovacích prostředků či jiného užití síly a pravomoci závazně rozhodovat spory nebo jiná řízení, k nimž jsou příslušné soudy nebo správní orgány daného státu“⁷. Jeho činnost však vždy podléhá legislativnímu řádu daného státu obzvláště v případech, kdy dochází k prodeji majetku banky a při podávání informací personálu banky.

Nucená správa je zapisována do obchodního rejstříku. Návrh na zápis předkládá ČNB a jeho součástí je – zavedení nucené správy, ukončení nucené správy, odvolání správce a stanovení správce nového. ČNB může bance v průběhu nucené správy poskytnout pomocné peněžní prostředky sloužící k odstranění přechodné ztráty likvidity. Tyto prostředky musí banka v plné výši vrátit a činí tak vždy přednostně před plněním dalších závazků.

Nucená správa je ukončena tehdy, když:

- ČNB vydá a doručí rozhodnutí o ukončení nucené správy,
- i přes opatření nucené správy upadá banka do likvidace a je ustanoven likvidátor, nebo je vyhlášen konkurs,
- uplynou dva roky od uvalení nucené správy.

⁷ zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 30 odst. 3

2.2.4 Část X. – Odnětí licence (§ 34 – 35)

ČNB přistupuje k odebrání bankovní licence v situaci kdy banka:

- nevykonává svou činnost v souladu se zákonem o bankách a ostatními platnými pravidly,
- vyhlásí úpadek nebo nedisponuje dostatečným kapitálem,
- nezahájí svou činnost do 1 roku od data udělení licence, nebo po dobu 6 měsíců neposkytuje úvěry a nepřijímá vklady,
- licenci získala na základě lživě uvedených informací v žádosti.

Rozhodnutí o odnětí licence zasílá ČNB statutárnímu orgánu banky a informuje o této skutečnosti orgány bankovního dohledu v zemích, kde má banka své pobočky. V případě pobočky zahraniční banky informuje orgán bankovního dohledu v zemi, kde má zahraniční banka své sídlo. Dále také zajistí zveřejnění v Obchodním věstníku. Banka bez platné licence již nesmí vykonávat nadále svou činnost. Musí však vypořádat své závazky a pohledávky vzniklé za dobu její činnosti.

2.2.5 Část XI. – Likvidace banky (§ 36)

„Likvidace banky je proces předcházející zániku banky výmazem z obchodního rejstříku, v jehož rámci je vypořádáván majetek banky. Oproti likvidaci „běžné“ obchodní společnosti se likvidace banky liší některými zvláštními pravidly vyplývajícími ze zákona o bankách.“⁸

ČNB navrhuje ustanovení likvidátora banky, jeho odvolání či případnou změnu likvidátora. O návrzích rozhoduje soud. Jestliže ČNB písemně zažádá, je likvidátor povinen doložit veškeré účetní výkazy a doklady, které byly zpracované v čase likvidace. ČNB tak činí z důvodu zpětné kontroly působení likvidátora. Na všechny fyzické osoby, které přišly v průběhu likvidace banky do styku s informacemi podléhajícími bankovnímu tajemství, se vztahuje povinnost dodržovat pravidlo mlčenlivosti dle §39 tohoto zákona.

⁸ ČNB : Česká národní banka [online]. 2003-2009 [cit. 2009-07-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.cnb.cz/cs/obecne/slovník/1.html>>

2.3 Část XII. – XIV. bankovního zákona – ostatní ujednání

2.3.1 Část XII. – Společná ustanovení (§37 – 41)

Tato část zákona stanovuje pravidla získávání, uchovávání a poskytování informací, jež podléhají bankovnímu tajemství. Jsou to převážně osobní údaje klientů, údaje o bankovních obchodech, peněžních službách včetně stavů na účtech a depozitech. Banky jsou povinny na vyžádání oprávněných orgánů a institucí tyto údaje poskytnout. Jedná se především o situace, kdy banka poskytne informace ČNB, orgánům bankovního dohledu, orgánům činným v boji proti nelegálním činnostem (již zmíněné obchody se zbraněmi, drogami, podpora terorismu...), orgánům sociálního zabezpečení, zdravotním pojišťovnám nebo soudním exekutorům. Detailní přehled oprávněných orgánů je vymezen v § 38, odst. (3), písm. a) – l).

Veškeré služby, které banka svým klientům poskytuje, musí být smluvně podloženy. Banka je povinna vyžádat si od klienta prokázání totožnosti u všech obchodů, jejichž hodnota překračuje hranici 100.000,- Kč, a při pronájmu bezpečnostních schránek. V případě, že klient poptává službu se zachováním anonymity, má banka možnost tuto službu odmítnout. Zde je tedy názorně vidět, že legislativa stále zachovává liberální postoj k možnému vzniku porušení základních pravidel činnosti bank – praní špinavých peněz...

2.3.2 Část XIII. – Pojištění pohledávek z vkladů (§41a – 41m)

Pojištění vkladů je jeden z nástrojů sloužících k udržení stability bankovního sektoru. Spočívá v ochraně finančních prostředků uložených v bankách (na bankovních účtech nebo pomocí dalších druhů bankovních produktů) tak, že v situaci, kdy je banka v úpadku, získají klienti podstatnou část svěřených prostředků zpět od pojistitele dané banky. V České republice je toto pojištění povinné pro všechny banky (zahraniční banky mohou požádat o vyjmutí ze systému pojištění, pouze tehdy, když jsou účastny na pojistném v jiné zemi) a je provozováno prostřednictvím Fondu pojištění vkladů (dále jen Fond). Každá finanční instituce do Fondu přispívá pevně stanovenou % sazbou:

- banky ve výši 0,1 % z průměru měsíčních stavů pojištěných vkladů za předcházející kalendářní rok,
- stavební spořitelny ve výši 0,05 % z průměru čtvrtletních stavů vkladů za předcházející kalendářní rok.

V případě nedostačujících prostředků ve Fondu mohou být na přechodnou dobu tyto sazby zvýšeny na dvojnásobek.

Výpočet náhrady se provádí součtem všech pojištěných vkladů oprávněné osoby včetně podílů na účtech s více majiteli, vypočtená částka je porovnána s maximální možnou výší pojištěných vkladů (tzv. Limity). Existuje několik variant pro stanovení Limitů. V České republice je uplatňována následující varianta – vložené prostředky mohou být klientovy vráceny zpět až do výše 100% pojištěného vkladu, maximální částka je však stanovena ve výši 50.000 EUR plus vypočtené úroky. Prostředky převyšující tuto hranici nejsou pojištěny, a tudíž klient nemá nárok na úhradu. Výplata náhrad musí být zahájena do 3 měsíců ode dne, kdy ČNB informovala Fond o nesolventnosti konkrétní banky.

2.3.3 Část XIV. – Ustanovení přechodná a závěrečná (§42 – 47)

V této části zákona je vymezeno následující:

- „Právní osoby působící jako banky nebo spořitelny podle zákona č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách se ode dne účinnosti tohoto zákona považují za banky podle tohoto zákona.
- Půjčky poskytnuté bankami podle dosavadních předpisů se považují za úvěry podle tohoto zákona.
- Jestliže je banka povinna podle právního předpisu vydaného před účinností tohoto zákona poskytovat úvěr za stanovených podmínek a vznikne jí tím majetková újma, má banka nadále právo na úhradu této újmy ze státního rozpočtu, ke kterému má odvodovou nebo daňovou povinnost.
- Zrušuje se zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách.“⁹

⁹ zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 42, § 43, § 45 a §46

3 Současná struktura bank v ČR

V současné době je český bankovní systém dvoustupňový. První stupeň představuje centrální banka, v České republice je to ČNB, druhý stupeň je zastoupen ostatními komerčními bankami. Ke dni 31.3.2009 se v českém bankovním sektoru angažovalo 37 bankovních institucí.

Tabulka č. 2 Počet bank podle vlastnictví

Datum	Počet bank celkem	V tom:							
		Banky s rozhodující českou účastí					Banky s rozhodující zahraniční účastí		
		Celkem	Státní peněžní ústavy	Banky se státní účastí	Banky s rozhod. českou účastí	Banky v nucené správě	Celkem	Banky s rozhod. zahrani. účastí	Poboč. zahrani. bank
1.1.1990	5	5	4	1	0	0	0	0	0
31.12.1990	9	9	4	1	4	0	0	0	0
31.12.1991	24	20	4	1	15	0	4	4	0
31.12.1992	37	26	1	4	21	0	11	9	2
31.12.1993	52	34	1	4	28	1	18	12	6
31.12.1994	55	34	1	4	28	1	21	13	8
31.12.1995	55	32	1	6	25	0	23	13	10
31.12.1996	53	30	1	6	18	5	23	14	9
31.12.1997	50	26	1	6	15	4	24	15	9
31.12.1998	45	20	1	5	14	0	25	15	10
31.12.1999	42	15	1	4	10	0	27	17	10
31.12.2000	40	14	1	4	8	1	26	16	10
31.12.2001	38	12	0	3	8	1	26	16	10
31.12.2002	37	11	0	2	9	0	26	17	9
31.12.2003	35	9	0	2	7	0	26	17	9
31.12.2004	35	9	0	2	7	0	26	17	9
31.12.2005	36	9	0	2	7	0	27	15	12
31.12.2006	37	9	0	2	7	0	28	15	13
31.12.2007	37	8	0	2	6	0	29	15	14
31.12.2008	37	7	0	2	5	0	30	14	16
31.3.2009	37	7	0	2	5	0	30	14	16

Zdroj: ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:

http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/bankovni_sektor/zakl_uk_bank_sekt/ukazatele_tab01.html.

Vlivem otevření trhu po revoluci v roce 1989 dostaly zahraniční banky možnost vstupu na české území a do české ekonomiky. Tato účast byla stejně jako u tuzemských bank

podmíněna platnou bankovní licencí, udělenou ČNB. Jak je patrné z tabulky č. 1, v raných porevolučních letech bylo zastoupení zahraničních bank (tzv. bank s rozhodující zahraniční účastí) téměř zanedbatelné, avšak v současné době již převažují, a to v poměru 30:7. Ryze českých bank (tzv. bank s rozhodující českou účastí) je pouze 7 a z toho 2 jsou ve státním vlastnictví (tzv. banka se státní účastí). Jsou to Česká exportní banka a Československá záruční a rozvojová banka) V průběhu posledních 4 let se počet bank v bankovním systému nijak zásadně neměnil, jedná se pouze o výkyv v rozmezí 1-2 banky. V roce 1990 ještě v českém bankovním sektoru nepůsobila žádná zahraniční banka. To se změnilo až v roce 1991, kdy získaly licenci k provozování činnosti 4 zahraniční banky. Během let 1990 a 92 došlo k rapidnímu nárůstu počtu bankovních subjektů. Vzniklo jich 37, z toho 11 se zahraniční účastí. Tato expanze vedla k dočasnému pozastavení vydávání nových licencí a to až do začátku roku 1996. Bylo zapotřebí utřídit strukturu sektoru z hlediska počtu bank a jejich zaměření. V roce 1995 se tedy celkový počet bank ustálil na počtu 55. V následujících letech jich mnoho vlivem špatných finančních operací zaniklo nebo jim v důsledku závažných pochybení v činnosti byla odebrána licence. Šlo převážně o malé banky. Do roku 1997 převažovaly tuzemské banky nad bankami zahraničními. Tuzemské banky měly přeci jenom náskok a zahraniční banky teprve budovaly svoje základny. V roce 1998 se tento poměr obrátil a od této doby počet zahraničních bank výrazně převyšuje banky tuzemské. Od roku 2001 se celkový počet bank udržuje v rozmezí 35 až 38 bank.

Česká národní banka rozděluje banky podle úhrnu jejich celkových aktiv a pasiv, tj. podle tzv. bilanční sumy s doplněním o organizační a specializační aspekty na:

- **Velké banky** s bilanční sumou nad 200 mld. Kč.
- **Střední banky** s bilanční sumou 50 až 200 mld. Kč.
- **Malé banky** s bilanční sumou pod 50 mld. Kč.
- **Pobočky zahraničních bank**
- **Stavební spořitelny**

Dle Zprávy o výkonu dohledu nad finančním trhem 2008 vydané ČNB bylo rozdělení bankovních subjektů k 31.12.2008 následující:

Tabulka č. 3 Rozdělení bank do skupin k 31. 12. 2008

Rozdělení bank do skupin k 31. 12. 2008	
I. Velké banky	IV. Pobočky zahraničních bank
1. Česká spořitelna, a.s.	1. ABN AMRO Bank N.V.
2. Československá obchodní banka, a.s.	2. Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ (Holland) N.V. Prague Branch, org. složka
3. Komerční banka, a.s.	3. BRE Bank S.A., org. složka podniku
4. UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	4. CAYLON S.A., org. složka
	5. Citibank Europe plc, org. složka
II. Střední banky	6. COMMERZBANK Aktiengesellschaft, pobočka Praha
1. Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s.	7. Deutsche Bank Aktiengesellschaft Filiale Prag, org. složka
2. GE Money Bank, a.s.	8. Fortis Bank SA/NV, pobočka Česká republika
3. Hypoteční banka, a.s.	9. HSBC Bank plc - pobočka Praha
4. Raiffeisenbank, a.s.	10. ING Bank N.V.
	11. Oberbank AG pobočka Česká republika
III. Malé banky	12. PRIVAT BANK AG der Raiffeisenlandebank Oberösterreich, pobočka Česká republika
1. Banco Popolare Česká republika, a.s.	13. Raiffeisenbank im Stifftland eG pobočka Cheb, odštěpný závod
2. Česká exportní banka, a.s.	14. Straumur-Burdaras Investment Bank hf - org. složka
3. Evropsko-ruská banka, a.s.	15. Všeobecná úvěrová banka a.s., pobočka Praha
4. J&T BANKA, a.s.	16. Waldviertler Sparkasse von 1842 AG
5. LBBW Bank CZ, a.s.	
6. PPF banka, a.s.	V. Stavební spořitelny
7. Volksbank CZ, a.s.	1. Českomoravská stavební spořitelna, a.s.
8. Wüstenrot hypoteční banka, a.s.	2. Modrá pyramida stavební spořitelna, a.s.
	3. Raiffeisen stavební spořitelna a.s.
	4. Stavební spořitelna České spořitelny, a.s.
	5. Wüstenrot - stavební spořitelna a.s.

Zdroj: ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:

http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/dnft_zpravy/download/dnft_2008_cz.pdf.

Ve skupině „Velké banky“ se pravidelně objevují Česká spořitelna, a.s., Československá obchodní banka, a.s. a Komerční banka, a.s. Hlavním důvodem je samozřejmě to, že to jsou banky vzniklé dříve nebo později přímo v České republice, i když dnes se již řadí do skupiny bank s převažující zahraniční účastí. Jsou tedy nejvíce zaryty do podvědomí občanů a firem a mají svou tradici. Ze skupiny „Střední banky“ stojí za zmínku GE Money bank, a.s. a Raiffeisenbank, a.s. Jsou to také banky s převažující zahraniční účastí, avšak na českém území působí relativně krátké období, tj. až v porevolučních letech. Proto také nemají automatický úspěch a musí o své klienty usilovat větší mírou než již uvedené

banky ze skupiny „Velké banky“. Banky ze skupiny I. – IV. tabulky č. 3 nabízejí svým klientům velmi širokou škálu produktů.

Mezi základní patří:

- Vklady a výplaty,
- platební styk (tuzemsko, zahraničí, platební karty, šeky...)
- vedení běžných účtů (občané, firmy, ostatní banky...) v různých světových měnách,
- vedení ostatních účtů (spořicí, termínované...),
- poskytování úvěrů (krátkodobých, dlouhodobých, spotřebitelských, investičních...)
- zprostředkování nákupu cenných papírů, dluhopisů, podílových listů...(využití především podílových, akciových a dluhopisových fondů)

Samostatným odvětvím je internetové bankovníctví „Přímé bankovníctví“, jež je v posledním desetiletí na vzestupu. Klienti mohou prostřednictvím přímého bankovníctví využívat téměř všech služeb, které banky nabízejí z pohodlí svého domova nebo kanceláře.

Mezi speciální služby bychom mohli zařadit různé formy pojištění (životní, penzijní, domácností a nemovitostí, cestovní a další pojištění nenadálých událostí souvisejících s financemi) nebo pomoc při zpracování podkladů k žádosti o finanční dotace z fondů EU nebo ČR (např. „Zelená dotace“, plány pro rozvoje měst a obcí, vzdělávací programy atd.)

Zvláštním odvětvím v přehledu sestavovaném ČNB je skupina „Stavební spořitelny“. Sem jsou zařazeny instituce specializující se na podporu bydlení, poskytují různé formy stavebního spoření a k nim navazující úvěrové produkty. Smysl stavebních spořitelen spočívá v předpokladu, že klient použije naspořené prostředky pro nákup bytu, stavbu domu či rekonstrukci obydlí. V menší míře se také stavební spořitelny zabývají zhodnocením kapitálu, a to především formou vkladových účtů, kde jsou peněžní prostředky vázány déle než jeden rok. K rozvoji tohoto odvětví došlo v České republice až v 90. letech vlivem rostoucích požadavků obyvatelstva na řešení nedostačující bytové politiky. V čele tohoto žebříčku se pravidelně umisťuje Českomoravská stavební spořitelna.

3.1 Údaje o struktuře a velikosti vybraných bank

Na příkladu 3 bank ze skupiny „Velké banky“ - Česká spořitelna, a.s., Československá obchodní banka, a.s. a Komerční banka, a.s. lze ukázat shodu nebo rozdíly ve

strukturu z pohledu vlastníka, úhrnu jejich celkových aktiv a pasiv a dalších kritérií. Všechny tyto banky jsou banky univerzální a jsou to banky s převažující zahraniční účastí.

Česká spořitelna:

Akcionáři banky jsou Erste Bank (Rakousko) s podílem na ZK 98 % a na hlasovacích právech 99,5 %, města a obce ČR s podílem na ZK 1,6 %, nemají však podíl na hlasovacích právech a ostatní akcionáři s podílem na ZK 0,4 % a na hlasovacích právech zbylých 0,5 %. Erste Bank je tedy většinovým vlastníkem a to již od roku 2000. Počet akcií je 152 000 000 ks ve jmenovité hodnotě 100,- Kč.

Československá obchodní banka:

Tato banka má od června 2007 pouze jediného vlastníka KBC Bank NV (Belgie), její podíl na ZK a hlasovacích právech je tedy 100 %. Počet akcií je 5 855 000 ks ve jmenovité hodnotě 1 000,- Kč

Komerční banka:

Akcionáři banky jsou Sociétés Générale S.A. (Francie) s podílem 60,35 % na ZK i na hlasovacích právech a STATE STREET BANK AND TRUST COMPANY (USA) s podílem 6,05 % na ZK i na hlasovacích právech. Většinovým vlastníkem je od října 2001 Sociétés Générale S.A. Počet akcií je 38 009 852 ks ve jmenovité hodnotě 500,- Kč.

Porovnání z hlediska aktiv a pasiv vybraných bank za rok 2008 zobrazuje tabulka č. 4. I zde je vidět převaha České spořitelny, druhá je Československá obchodní banka a nejnižší bilanční sumu má Komerční banka. Přesto však můžeme říci, že z tohoto hlediska jsou banky relativně vyrovnanými soupeři. Nejobjemnější složkou aktiv jsou úvěry a jiné pohledávky, u závazků to jsou především finanční závazky v naběhlé hodnotě, které obsahují vklady a úvěry, a ostatní finanční závazky a dále emitované dluhové cenné papíry. Větší podíl na této skupině mají samozřejmě vklady a úvěry a ostatní finanční závazky. Právě v oblasti cenných papírů vede kupodivu Komerční banka, která je z těchto tří bank nejslabší. Výše jí emitovaných dluhopisů činí 72 923 mil. Kč, což je o 30,63 % více než Česká spořitelna, jejíž hodnota emitovaných cenných papírů činí 50 587 mil. Kč.

Z hlediska základního kapitálu plně splaceného je na tom nejlépe Komerční banka s částkou 19 005 mil. Kč z celkové částky kapitálu 58 977 mil. Kč. Naopak nejmenší částku má Československá obchodní banka, pouhých 5 855 mil. Kč z celkových 46 246 mil. Kč.

Oproti České spořitelně a Komerční bance však tvoří vysoké rezervní fondy v hodnotě 18 687 mil. Kč. Výše těchto fondů v Komerční bance činí 20,76 % z této částky a v České spořitelně ještě o 3 % méně, tj. 17,57 %. Nejvyšší nerozdělený zisk a zisk za běžné období vykazuje opět Česká spořitelna, v relativně těsném závěsu je Komerční banka a Československá obchodní banka v této oblasti nepatrně zaostává.

Tabulka č. 4 Úhrn aktiv a pasiv vybraných bank rok 2008

Údaje k 31.12. 2008 (mil. Kč)		Česká spořitelna, a.s.	ČSOB, a.s.	Komerční banka, a.s.
Aktiva celkem		728 799	709 474	610 648
1	Pokladní hotovost a pohl. vůči CB	23 206	47 018	103 776
2	Fin. aktiva k obchodování	61 977	107 481	43 997
2.1	Dluhové cenné papíry k obchodování	36 512	37 578	25 586
3	Úvěry a jiné pohl.	491 185	237 133	370 945
4	Hmotný majetek	13 211	4 739	7 409
5	Nehmotný majetek	3 594	3 650	3 153
Závazky a vl. kapitál celkem		728 799	709 474	610 648
Závazky celkem		667 127	663 228	551 671
1	Vklady a úvěry a ost. závazky vůči CB	41 452	23 708	1 330
2	Fin. závazky k obchodování	-	37 203	20 146
3	Fin. závazky v naběhlé hodnotě	572 158	532 926	516 093
3.1	Vklady a úvěry a ost. fin. závazky	521 571	499 398	437 167
3.2	Emitované dluhové CP	50 587	21 561	72 923
4	Rezervy	2 192	964	2 062
Vlastní kapitál celkem		61 672	46 246	58 977
1	Základní kapitál	15 200	5 855	19 005
2	Rezervní fondy	3 284	18 687	3 879
3	Nerozdělený zisk (ztráta) z předch. období	28 985	6 143	19 757
4	Zisk (ztráta) za běžné období	14 982	683	11 795

Zdroj: ČSOB [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/cz/Csob/O-CSOB/Povinne-informace/Pravidelne-zverejnovane-informace/Stranky/Vyrocní-a-pololetní-zpravy.aspx>

Česká spořitelna [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: http://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/banka?_nfpb=true&_pageLabel=downloads&dtree=cs&selnod=17&docid=internet/cs/dow_vyrocní_zpravy_ie.xml#17

Komerční banka [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: <http://www.kb.cz/cs/com/profile/index.shtml>

Následující tabulka zobrazuje statistiku obslužnosti jednotlivých bank. Česká spořitelna je banka s největší tradicí a nejdelší působností v bankovním sektoru a jako taková má také největší počet klientů. Počet jejích poboček, bankomatů a platebních karet v oběhu je prakticky dvojnásobný oproti Československé obchodní bance a Komerční bance. K zajištění svých činností Česká spořitelna využívá téměř 11 tisíc zaměstnanců, což je pouze o 20 % více než Československá obchodní banka a Komerční banka. To ukazuje na velmi propracovanou

organizaci celé společnosti a také výbornou personální politiku. Jediná ze sledovaných oblastí, ve které Česká spořitelna nevykíná, je počet aktivních uživatelů přímého bankovníctví. Československá obchodní banka má 1889 uživatelů a Česká spořitelna pouze 1214. Komerční banka v tomto bodě nebyla srovnávána, jelikož tuto informaci neposkytuje jako veřejnou.

Tabulka č. 5 Vybrané banky v číslech rok 2008

	Česká spořitelna, a.s.	ČSOB, a.s.*	Komerční banka, a.s.
Klienti (tis.)	5291	3053	1630
Uživ. přímého bankovníctví (tis.)	1214	1889	-
Pobočky	651	244	394
Zaměstnanci	10887	8155	8804
Platební karty (tis.)	3286	1949	-
Bankomaty	1176	698	673

*Československá obchodní banka, a.s.,

Zdroj: ČSOB [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW:

<http://www.csob.cz/cz/Csob/O-CSOB/Profil-CSOB/Stranky/default.aspx>,

Česká spořitelna [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW:

http://www.csas.cz/banka/menu/cs/banka/nav10002_profil ,

Komerční banka [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: <http://www.kb.cz/cs/com/profile/index.shtml>

4 Bilance a Výkaz zisků a ztrát bank ČR

Stejně jako u podniků i banky podávají dva nejdůležitější výkazy, které hodnotí jejich činnost. Jsou to Bilance a Výkaz zisků a ztrát.

4.1 Bilance bank

Každá bilance, i ta bankovní, poskytuje informaci o struktuře majetku a o tom, z jakých zdrojů je financován. Je to finanční výkaz, který poskytuje přehled o stavu aktiv a pasiv k danému datu. Při běžném sestavování je to ke konci účetního období, tj. k 31.12.

Levá strana bilance zobrazuje majetek – aktiva, která jsou uspořádána podle likvidity od nejlikvidnějších po nejméně likvidní. Pravá strana zobrazuje zdroje – pasiva, jež jsou tvořena závazky a kapitálem. Bankovní operace, které se vztahují k debetní straně, jsou bankovní aktivní obchody a naopak operace, které se vztahují ke kreditní straně, jsou bankovní pasivní obchody.

Základní struktura bilance banky je následující:

Tabulka č. 6 Bilance obchodní banky

Aktiva	Pasiva
1. povinné minimální rezervy	1. vklady (depozita)
2. pokladní hotovost	2. úvěry od jiných bank
3. směnky a státní pokladniční poukázky	3. úvěry od centrální banky
4. vklady u jiných bank	4. emitované obligace
5. úvěry poskytnuté klientům	5. ostatní cizí zdroje
6. cenné papíry a majetkové účasti	6. základní kapitál
7. hmotný a nehmotný majetek	7. rezervní a jiné fondy
8. ostatní aktiva	8. nerozdělený zisk
Aktiva celkem	Pasiva celkem
Podrozvahové pohledávky a	závazky

Zdroj: <http://www.znalectvi.net/pruvodce/BA002.pdf>

Banky na území České republiky se při sestavování bilance řídí platnou metodikou České národní banky.

Z následující tabulky je zřejmé, že největší podíl na aktivech bank mají poskytnuté úvěry a vklady, z nichž majoritní část je poskytována klientům z nebankovního sektoru.

Naopak nejmenší podíl mají pokladní aktiva - peníze v hotovosti. Historicky má tento vývoj logický podklad. Vývojem společnosti, technické vybavenosti a podpory je v současnosti většina peněz v bankovním sektoru pouze virtuální. Firmy běžně využívají bezhotovostní transakce (platby z obchodních vztahů, mzdy zaměstnanců), stále větší počet lidí využívá pro své nákupy platební karty aj. Značnou roli zde hraje i monetární politika ČNB, která se snaží dle makroekonomických ukazatelů udržovat optimální množství hotovostních peněz v oběhu.

Tabulka č.7 Vývoj aktiv obchodních bank

Údaje v mil CZK	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Aktiva bilanční celkem	2 157 049	2 202 185	2 209 940	2 368 354	2 580 825	3 058 188	3 434 166
Pokladna	26 594	25 999	24 542	23 870	26 043	28 917	32 796
Poskytnuté úvěry a vklady	1 436 344	1 437 284	1 476 641	1 607 078	1 742 779	2 057 181	2 304 975
Vklady a úvěry u CB	490 374	470 060	428 189	399 193	331 619	279 040	307 679
Vklady a úvěry u jiných úvěrových institucí	194 675	150 978	173 112	181 857	189 604	224 445	213 425
Úvěry a ostatní pohledávky za klienty celkem	751 296	816 246	875 340	1 026 027	1 221 555	1 553 696	1 783 872
Cenné papíry	466 519	555 565	505 153	537 590	599 284	718 977	751 730
Neobchodovatelné dluhové cenné papíry v držení banky	74 103	118 478	7 972	42 909	31 056	44 444	31 447
Ostatní dluhové cenné papíry v držení banky	329 311	419 560	474 886	458 323	525 807	611 297	644 738
Podílové listy a akcie fondů peněžního trhu	470	922	3 304	1 307	1 351	1 391	954
Ostatní akcie a majetkové účasti v držení banky	62 635	16 605	18 991	35 051	41 070	61 845	74 591
Stálá aktiva	101 752	104 473	105 561	104 693	103 243	105 680	110 457
Ostatní aktiva bilanční	125 840	78 864	98 043	95 124	109 477	147 434	234 209

Zdroj: ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:

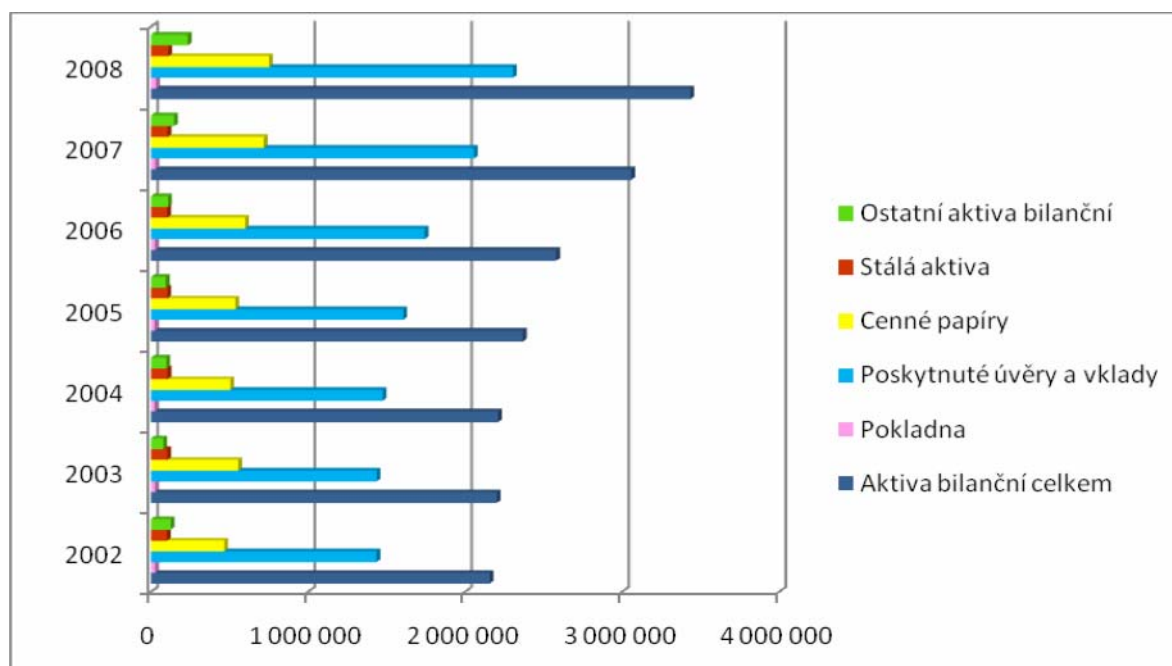
http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1897&p_strid=ABAA&p_lang=CS

Z grafu č. 1 je viditelné, že poměr jednotlivých aktiv na celkových aktivech zůstává od roku 2002 více méně nezměněný. Největší položkou v aktivech bank jsou poskytnuté úvěry a vklady. Mezi ně patří jak vklady a úvěry u centrálních bank, tak i u jiných úvěrových institucí, a v neposlední řadě i ostatní pohledávky za klienty. Jejich podíl na celkových aktivech činí zhruba dvě třetiny. Množství vkladů a poskytnutých úvěrů jiným bankovním institucím a ostatním klientům ovlivňuje banka především výší svých úrokových sazeb. Záleží

tedy na její vlastní strategii, zda bude lákat na vysoké výdělky a s tím spojené riziko, nebo bude více obezřetná a nabídne výdělky nižší s přímo úměrným rizikem. Naopak výše vkladů a úvěrů u centrální banky je ovlivněna přímo ČNB a jejími úrokovými sazbami. V situaci, kdy jsou tyto sazby nízké, je tendence bank maximalizovat své půjčky od centrální banky a naopak minimalizovat půjčky centrální bance. I cenné papíry, mezi které se počítají neobchodovatelné dluhové cenné papíry, podílové listy nebo akcie různých forem, jsou značně významnou aktivní položkou. Banka jako instituce snažící se především o tvorbu zisku (ať už pro své klienty nebo pro sebe samu) musí využívat velkou škálu finančních obchodů, aby tohoto zisku dosáhla. Samozřejmě je nutné přihlížet k míře rizika plynoucího z jednotlivých druhů obchodů. Proto jsou také úvěry a vklady převažující. Výnosy jsou sice tvořeny v menší míře, avšak riziko ztráty je podstatně nižší než u obchodů s cennými papíry. Stálá aktiva (především hmotný a nehmotný dlouhodobý majetek, zásoby drahých kovů) a aktiva v pokladně (hotovostní peníze) již tvoří zanedbatelnou část.

V letech 2002 – 2004 byla hodnota celkových aktiv prakticky stále na stejné úrovni. Od roku 2005 je zaznamenán trvalý a rovnoměrný růst. Což značí, že objem bankovního sektoru a jeho obchodů se stále rozrůstá. Banky pronikají do oblastí, ve kterých dříve nefigurovaly.

Graf č. 1 Vývoj aktiv obchodních bank

Zdroj: Tabulka č. 7 Vývoj aktiv obchodních bank

Podobné je to i u pasiv. Pro pasiva je typické, že podíl cizích peněz v porovnání s vlastními prostředky je vysoký.

Tabulka č. 8 Vývoj pasiv obchodních bank

Údaje v mil CZK	2 002	2 003	2 004	2 005	2 006	2 007	2 008
Pasiva bilanční celkem	2 179 927	2 164 978	2 225 462	2 478 654	2 700 999	3 160 549	3 526 718
Přijaté vklady a úvěry	1 582 095	1 582 697	1 650 045	1 823 748	1 984 492	2 293 728	2 537 726
Vklady a úvěry přijaté od CB	2 631	27	0	29 000	2	2	38 023
Vklady a úvěry přijaté od jiných úvěrových institucí	185 794	152 360	151 744	141 283	177 228	183 963	198 723
Vklady a úvěry přijaté od klientů celkem	1 393 669	1 430 310	1 498 302	1 653 465	1 807 261	2 109 764	2 300 980
Emitované dluhové cenné papíry	141 493	163 032	163 585	211 479	240 038	319 063	330 044
Emitované neobchodovatelné dluhové cenné papíry	76 807	88 032	94 525	85 026	81 326	83 639	83 918
Emitované ostatní dluhové cenné papíry	64 686	75 000	69 060	126 453	158 712	235 424	246 126
Kapitál a rezervy	279 077	275 083	275 611	298 018	316 484	352 107	387 487
Opravné položky	85 533	25 667	25 471	25 853	29 463	32 702	43 827
Základní kapitál	70 529	68 483	70 013	70 421	71 327	73 871	73 608
Zisk(+)/ ztráta(-) z minulého roku	66	145	132	240	0	410	3 222
Zisk(+) / ztráta (-) běžného období	27 706	30 386	32 454	38 996	37 218	46 087	45 282
Ostatní	95 243	150 402	147 541	162 508	178 476	199 037	221 548
Ostatní pasiva bilanční	177 262	144 167	136 221	145 409	159 984	195 651	271 462

Zdroj: ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:

http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1900&p_strid=ABAB&p_lang=CS

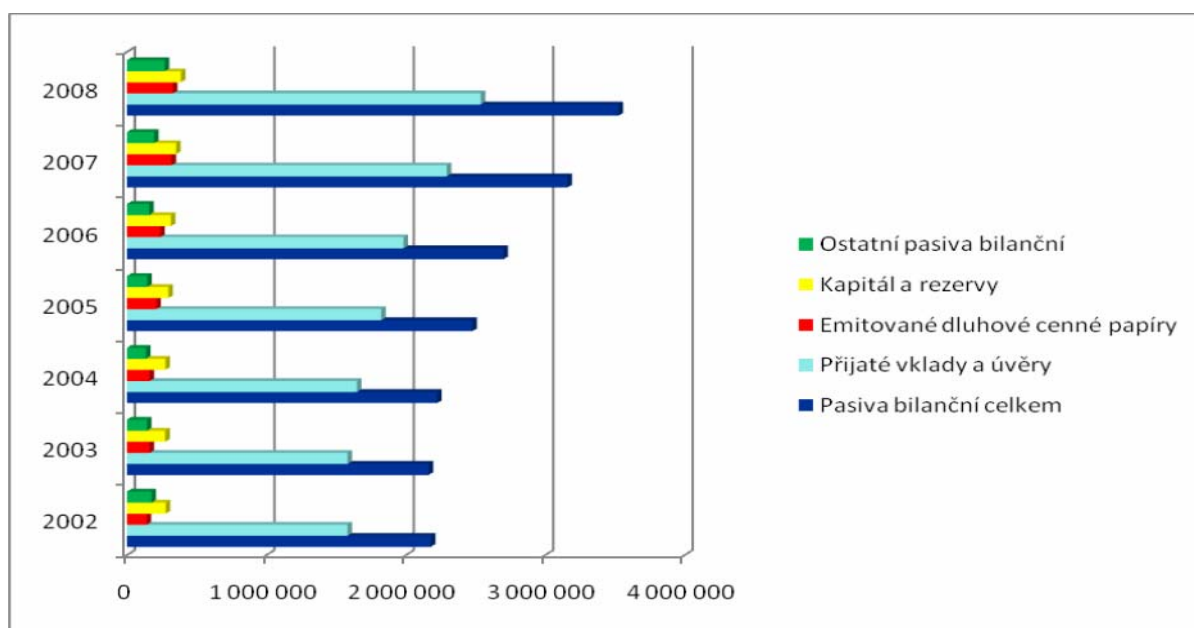
Nejvýznamnější podíl na celkových pasivech mají přijaté vklady a úvěry. Ty mohou být přijaté od centrálních bank, od jiných úvěrových institucí nebo od klientů celkem. I zde je jejich podíl na celkových aktivech větší než dvě třetiny. Z tabulky č. 8 je viditelné, že vklady a úvěry přijaté od CB v průběhu let značně kolísají. To lze vysvětlit různorodou monetární politikou centrální banky, při níž se snaží optimalizovat množství peněz v oběhu. V obdobích nízkých úrokových sazeb má objem těchto prostředků tendenci se zvyšovat. Obchodní banky využívají příznivé situace a půjčují si. Naopak při vyšších úrokových sazbách je o vklady a půjčky od ČNB zájem většinou nízký nebo vůbec žádný.

Za zmínku stojí také emitované ostatní dluhové cenné papíry. Byť je jejich podíl na celkových pasivech zanedbatelný, jejich vlastní vývoj je zajímavý. Hodnota emitovaných cenných papírů vzrostla v letech 2002 až 2008 téměř o 300%. Jedním z důvodů bylo především to, že banky pro ztrátových obdobích v 90. letech upevnily své pozice a mohly si dovolit uskutečňovat obchody s větší mírou rizika ztráty. V roce 2002 těsně převládaly emitované neobchodovatelné cenné papíry nad ostatními, tj. obchodovatelnými. V roce 2008 se poměr zlepšil ve prospěch obchodovatelných, a to téměř 3:1.

Nejstabilnější položkou je základní kapitál, u něj jsou výkyvy minimální. Naopak největší změny v hodnotách mají vklady a úvěry přijaté od centrálních bank. V roce 2004 byla jejich výše nulová a hned v roce 2005 skočila na částku 29 000 mil. Kč.

Ve výsledku se dá říci, že hodnota zdrojů, ze kterých banky kryjí svůj majetek, se s roustoucím objemem bankovních obchodů rok od roku zvyšuje.

Graf č. 2 Vývoj pasiv obchodních bank

Zdroj: Tabulka č. 8 Vývoj pasiv obchodních bank

4.2 Výkaz zisků a ztrát bank ČR

Z bližšího pohledu na tabulku je zřejmé, že bankovní sektor měl krizi v roce 1997. Porovnáním čistého zisku z roku 1996 a 1997 se lehce zjistí, že propad činil 132%. Důvodem tohoto propadu byla především snaha některých velkých bank o zásadní očištění bilance tím, že tvořily ve velké míře opravné položky, které měly být použity k zajištění případných ztrát

z úvěrového portfolia. K tomuto kroku byly banky nuceny přistoupit v důsledku poskytnutí nekvalitních úvěrů z počátečních let transformace ekonomiky.

Tabulka č. 9 Vývoj nákladů a výnosů

Výnosy a náklady - v mil. Kč, včetně poboček zahraničních bank													
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2 004	2 005	2 006	2 007	2 008
Úrokové výnosy	132 785	171 194	206 711	153 550	132 390	134 508	121 162	99 603	102 644	107 144	124 114	156 436	191 914
Úrokové náklady	92 473	121 510	141 316	96 991	79 008	80 714	65 962	45 300	42 885	43 100	52 567	71 738	93 871
Úrokový zisk	40 313	49 684	65 395	56 559	53 382	53 793	55 201	54 303	59 760	64 043	71 547	84 698	98 043
Přijaté poplatky a provize	12 167	13 273	16 949	19 959	21 351	25 488	29 647	35 657	38 085	38 899	41 093	44 830	46 778
Zaplacené poplatky a provize	1 426	1 594	4 130	5 187	4 797	4 755	6 133	9 314	6 760	7 068	8 175	8 989	10 655
Zisk z poplatků a provizí	10 742	11 679	12 819	14 772	16 554	20 733	23 514	26 343	31 326	31 831	32 918	35 841	36 123
Úrokový zisk vč. poplatků a provizí	51 054	61 363	78 214	71 331	67 168	76 859	78 715	80 645	91 085	95 874	104 465	120 539	134 166
Výnosy z cenných papírů	11 638	12 110	3 105	5 735	654	907	1 122	824	1 369	2 189	1 676	5 886	3 730
Výnosy z devizových operací	6 258	12 733	10 784	10 080	9 831	7 059	5 441	6 347	9 567	-	-	-	-
Ostatní výnosy z bankovních operací	1 346	1 207	2 813	1 351	-380	3 477	6 088	8 783	11 031	10 854	9 847	7 967	-254
Zisk z bankovní činnosti	70 295	87 412	96 510	90 271	77 272	88 301	91 367	90 252	103 486	108 918	115 988	134 392	138 150
Všeobecné provozní náklady	37 708	42 519	47 519	51 067	41 840	47 115	46 975	47 513	48 819	51 786	55 652	59 673	61 690
Tvorba rezerv a OP (čistá)	3 167	29 726	14 067	87	-37 426	4 674	8 537	733	10 274	13 070	-1 336	1 117	533
Ostatní provozní výnosy (náklady)	-19 135	-18 146	-42 048	-46 304	36 401	1 310	5 763	-744	922	5 134	6 342	6 008	7 050
Hrubý provozní zisk	10 285	-2 979	-7 125	-7 187	10 881	20 590	39 914	41 251	45 366	49 271	49 135	-	-
Mimořádné výnosy (náklady)	252	702	2 967	2 700	1 403	1 736	1 705	11	-10	1	7	-	-
Hrubý zisk před zdaněním	10 537	-2 277	-4 158	-4 487	12 284	22 327	41 619	41 262	45 355	49 272	49 142	59 201	53 818
Daně	445	1 080	3 072	1 085	-2 100	5 172	11 223	11 068	12 503	10 133	11 132	12 213	8 364
Čistý zisk	10 092	-3 356	-7 230	-5 572	14 912	17 049	30 396	30 193	32 852	39 139	38 010	46 987	45 455

Zdroj: ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:

http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/dnft_zpravy/

V bankovním sektoru byl tehdy praktikován tzv. bankovní socialismus – banky byly privatizovány později než výrobní podniky a stát je z pozice vlastníka tlačil k úvěrování těchto zprivatizovaných podniků. Bohužel, však byly tyto prostředky často použity na úhradu provozních nákladů (např. mezd zaměstnanců) a ne na celkovou obnovu, což později vyvolalo úpadky a úvěry se tak staly nedobytnými. V tomto období vykázaly zisk pouze tři skupiny bank a to zahraniční banky, pobočky zahraničních bank a stavební spořitelny. Ostatní banky

nadále tvořily vysoké opravné položky a zároveň již docházelo k odpisům pohledávek. V důsledku plánované privatizace byly některé pohledávky velkých bank převedeny do Konsolidační banky a opravné položky k těmto pohledávkám byly rozpuštěny. Kromě vysoké tvorby opravných položek se na propadu čistého zisku podílely také vysoké provozní náklady a relativně nízké zisky z bankovních činností. Tato situace trvala až do roku 2000. V tomto roce se tvorba opravných položek po delší době dostala do záporných čísel a měla tak významný kladný dopad na hospodářský výsledek sektoru.

Struktura zisků z bankovních činností se v průběhu let měnila. V počátcích 90. let tvořily tyto zisky především výnosy z operací klasického bankovníctví – příjem vkladů a poskytování úvěrů. Koncem této dekády se začaly rozvíjet i další oblasti, především mezibankovní operace, operace s cennými papíry a také devizové operace. Nejvýznamnější zdrojem výnosů však byly stále úrokové výnosy, které se odvíjely od výše úrokových sazeb vyhlášených bankami. Úrokové rozpětí bank se průběžně měnilo v závislosti na úrokových sazbách vyhlášených ČNB. Také u jednotlivých skupin bank se úrokové rozpětí značně odlišovalo. Nejvyšší rozpětí vykazovaly speciální banky, především stavební spořitelny.

Světová ekonomická krize se v roce 2008 částečně projevila i v českém bankovním sektoru, zisk z finančních operací se oproti roku 2007 snížil o 3,8 % a to především díky poklesu finančních aktiv po průběžném přecenění na reálnou hodnotu.

Graf č. 3 Vývoj čistého zisku obchodních bank

Zdroj: Tabulka č. 7 Vývoj nákladů a výnosů

Čistý zisk se v průběhu uplynulých třinácti let vyvíjel v závislosti na celkovém stavu hospodářství bankovního sektoru. Jak již bylo řečeno, konec 90. let byl poznamenán velikým tlakem na napravení chyb, kterých se banky dopustily v počátcích svého podnikání na poli tržní ekonomiky. Čistý zisk se v tomto období pohyboval v záporných hodnotách. Od roku 2000 se zisk, pouze s drobnými výkyvy, zvyšuje a loňská ekonomická krize bankovní sektor i přes všechna negativní očekávání zásadně neovlivnila.

Závěr

Cílem této bakalářské práce byl popis historického vývoje bankovního systému v letech 1918 – 1993 a následně popis stavu po „Sametové revoluci“ až do současnosti.

V první kapitole jsem se věnovala vzniku československého bankovního systému v roce 1918, jehož základy tehdy položil Bankovní úřad ministerstva financí. Zánikem Rakouska-Uherska se tehdejší banky rekrutovaly na tuzemské banky a podílely se na tvorbě kvalitní bankovní základny nově vzniklé Československé republiky. Samozřejmě vznikly i zcela nové bankovní instituce. Tento úspěšný vývoj však zastavila 2. světová válka, jejíž dopad byl značný. Některé banky byly převedeny do německých rukou, některé byly násilně zlikvidovány. Těmto tlakům odolala pouze Živnobanka. V poválečných letech vše směřovalo k úspěšnému návratu situace před válkou, avšak opět zasáhla politika. K moci nastoupila Komunistická strana Československa a v únoru 1948 veškeré banky znárodnila. Další změna politického systému v roce 1989 přinesla zásadní změny v hospodářství, a to obnovení možnosti soukromého podnikání. To se projevilo také v bankovníctví, kterému poskytování úvěrů a dalších finančních služeb soukromým podnikatelům přineslo velký rozmach. České bankovníctví tak po čtyřicetileté přestávce, kdy sloužilo politickému systému jedné strany, navázalo na období před 2. světovou válkou.

Ve druhé kapitole jsem shrnula úpravy z hlediska zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Zákon ve svých 14 částech a 47 paragrafech stanovil podmínky vzniku, činnosti a zániku bank. Stěžejní činností bank je přijímání vkladů a poskytování úvěrů. Tento zákon definuje i další činnosti, které může banka vykonávat. Vždy je k tomu ale zapotřebí platné bankovní licence s uvedenými činnostmi. Žádost o udělení licence je vždy předkládána ČNB, náležitosti žádosti jsou stanoveny vyhláškou ČNB č. 90/2006 Sb.

Tím, že na území ČR mohou působit i zahraniční banky a jejich pobočky se usnadnil vstup českého soukromého sektoru do světové ekonomiky. Propojení se světovou ekonomikou přináší kromě výhod také určitá rizika – tržní mechanismus je náchylnější k extrémům, respektive ke změnám hospodářského cyklu, protože stejně tak jako cestuje např. zboží, může „cestovat“ i krize.

Bezpečnost bankovního sektoru nelze plně zabezpečit pouze tržními mechanismy. Působení bank zákon koriguje v části VI. – Bankovní dohled a v části VIII. – Bankovní dohled na konsolidovaném základě, jehož podstatou je zejména podpora zdravého rozvoje,

tržní kázně a schopnosti konkurence bank, předcházení systémovým krizím a upevňování důvěry veřejnosti v bankovní systém.

Bankovníctví však nelze úplně odtrhnout od politického systému, který činnost bank značně ovlivňuje, a proto ani tento zákon nezabrání likvidaci bank, jejich selhání nebo nečistým obchodům. Vláda např. zasahovala do prodeje bank zahraničním subjektům (kauza Investiční a poštovní banky). Zákon byl v průběhu let několikrát novelizován, poslední významnější novela vznikla na podzim roku 2008. V souvislosti s ekonomickou krizí byl zvýšen limit týkající se povinného pojištění vkladů, z původních 90 % z max. částky 25.000 EUR na možnost až 100 % z max. částky 50.000 EUR.

Současná struktura bankovního sektoru je popsána ve třetí kapitole. V ČR v prostředí dvoustupňového bankovního systému se nyní nachází 37 bankovních institucí. Jejich počet a struktura se během uplynulých let výrazně měnily. V počátku figurovaly v sektoru především banky s rozhodující českou účastí. První zahraniční banky vstoupily na náš trh až v roce 1991, ale tuzemské banky ještě dlouho v počtu převažovaly nad bankami zahraničními. Podle mého názoru bylo jedním z důvodů absence zahraničních bank to, že zpočátku neměl aparát bankovního sektoru odpovídající zázemí (organizační, legislativní...). Nebyla zde dostatečná základna kvalifikovaných lidí, bankovní sektor stále legislativně podléhal zákonu schváleném v době komunistické vlády. Dalším důvodem bylo také to, že zahraniční banky vyčkávaly, až se politická situace v ČR dostatečně ustálí. Nechtěly riskovat případnou ztrátu svého kapitálu. Ke změně poměru došlo poprvé v roce 1998. Od této doby počet zahraničních bank mírně rostl a tuzemské banky z trhu ustupovaly (buď zcela zanikly nebo se staly součástí některé zahraniční banky).

Významné postavení na našem trhu však má jen několik z nich – jedná se o Českou spořitelnu, a.s., Československou obchodní banku, a.s. a Komerční banku a.s. Toto postavení se odvíjí od toho, že byly založeny jako banky tuzemské a první dvě z nich mají i dlouholetou tradici z doby komunismu. V současné době však již tyto banky mají zahraniční vlastníky. Největší dominantou z těchto vybraných bank je Česká spořitelna a to jak bilanční sumou, tak počtem obchodních míst nebo počtem klientů. Banka byla v minulosti orientována převážně na klienty pocházející z řad běžného obyvatelstva a tuto základnu si dokázala poměrně dobře udržet i v současném konkurenčním prostředí.

Ve čtvrté části věnované Bilanci a Výkazu zisků a ztrát je popsán hospodářský vývoj bankovního sektoru.

Bilanci se věnuje první podkapitola. Nejvýznamnější složkou aktiv jsou vklady a poskytnuté úvěry klientů z nebankovního sektoru. Objem mezibankovních obchodů spojených s centrální bankou velmi často úzce souvisí s různorodou monetární politikou ČNB. Ta tímto nástrojem především reguluje množství peněz v oběhu. Nejmenší podíl na aktivech má pokladna, což je logické. V posledních zhruba deseti letech má převážná většina peněžních prostředků pouze virtuální podobu, především v souvislosti s rozvojem bezhotovostního platebního styku a částečně k tomu přispívá i rozmach přímého bankovníctví.

Poslední část této práce je věnována výkazu zisků a ztrát. Vývoj je sledován v rozmezí let 1996 – 2008. Zisky bankovních organizací výrazně utrpěly na počátku tohoto sledovaného období. Banky v prvních letech přechodu k tržní ekonomice poskytovaly velké množství úvěrů, bez ohledu na jejich rizikovost a byly pak nuceny vytvářet vysoké opravné položky pro pokrytí ztrát z těchto úvěrů. Toto je tedy hlavní důvod toho, že bankovní sektor byl v letech 1996 – 1999 ztrátový. Rok 2000 byl v této situaci přelomový, proběhla privatizace některých bank a sektor na konci roku po dlouhé době vykázal relativně vysoký zisk. V následujících letech se banky snažily především o optimalizaci provozních nákladů na takovou míru, aby je byly schopny pokrýt pouze zisky z bankovních činností. A soustředily se také na rozvoj dalších oblastí – operací s CP, devizových operací a mezibankovních operací. Zisk pak měl nadále stoupající tendenci.

Ekonomická krize vyvolaná špatnou úvěrovou politikou Spojených států amerických zasáhla částečně i český bankovní sektor. Nedošlo však k zániku žádné banky působící na českém trhu, tak jak k tomu došlo v některých evropských zemích a zemích mimo Evropu. České bankovníctví se vyznačuje spíše vyšší mírou konzervatismu než riskantním přístupem, proto neměla tato krize takový dopad, jaký se na jejím počátku předpokládal. Věřím, že jeho rozvoj bude i nadále pokračovat správným směrem.

Použitá literatura

- [1] PŮLPÁN, Karel, PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Banky a finanční organizace v České republice*. 1. vyd. Praha : Public History, 1994. 224 s. ISBN 80-901-432-5-3.
- [2] REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozš. vyd. Praha : Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1.
- [3] KOLEKTIV AUTORŮ: *Bankovníctví v České republice*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., červen 2000
- [4] Zákon č. 21/1992 Sb. o bankách
- [5] REVENDA, Zbyněk, et al. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. dopl. vyd. Praha : Management Press, s.r.o., 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1.
- [6] ČNB : Česká národní banka [online]. 2003-2009 [cit. 2009-07-14]. Dostupný z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/obecne/slovník/1.html>
- [7] ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW: http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/bankovni_sektor/zakl_uk_bank_sekt/ukazatele_t_ab01.html
- [8] ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW: http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/dnft_zpravy/download/dnft_2008_cz.pdf
- [9] ČSOB [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/cz/Csob/O-CSOB/Povinne-informace/Pravidelne-zverejnovane-informace/Stranky/Vyrocní-a-pololetní-zpravy.aspx>
- [10] Česká spořitelna [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: http://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/banka?_nfpb=true&_pageLabel=downloads&dtree=cs&seInod=17&docid=internet/cs/dow_vyrocní_zpravy_ie.xml#17
- [11] Komerční banka [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: <http://www.kb.cz/cs/com/profile/index.shtml>
- [12] ČSOB [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW: <http://www.csob.cz/cz/Csob/O-CSOB/Profil-CSOB/Stranky/default.aspx>

-
- [13] Česká spořitelna [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW:
http://www.csas.cz/banka/menu/cs/banka/nav10002_profil
- [14] Komerční banka [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. dostupný z WWW:
<http://www.kb.cz/cs/com/profile/index.shtml>
- [15] <http://www.znalectvi.net/pruvodce/BA002.pdf>
- [16] ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:
http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1897&p_strid=ABAA&p_lang=CS
- [17] ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:
http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1900&p_strid=ABAB&p_lang=CS
- [18] ČNB [online]. 2009 [cit. 2009-07-08]. Dostupný z WWW:
http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/dnft_zpravy/